

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ**

**ВПЛИВ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ
НА ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:

студентка 4 курсу, групи 472-1,
денної форми навчання
спеціальності 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»

Ратушняк Діана Валентинівна

Керівник:

доцент кафедри фінансів і кредиту

Бак Наталія Андріївна

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № 15 від «30» травня 2023 р.
Завідувач кафедри фінансів і кредиту
_____ проф. Нікіфоров П.О.*

Чернівці - 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ.....	5
1.1. Децентралізація та її роль у побудові ефективної економіки	5
1.2. Особливості реформи бюджетної децентралізації в Україні	11
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ВПЛИВУ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	18
2.1. Вплив децентралізації на формування доходів місцевих бюджетів в Україні.....	18
2.2. Аналіз місцевого бюджету Дунаєвецької об'єднаної територіальної громади після реформи децентралізації	26
РОЗДІЛ 3 ПРОПОЗИЦІЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОТГ	33
3.1. Зарубіжний досвід децентралізації бюджетів та можливості його застосування в Україні.....	33
3.2. Можливості подальшого розвитку місцевого самоврядування для збільшення фінансового забезпечення в реаліях війни.....	38
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47
ДОДАТКИ.....	52

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Місцеве самоврядування ефективно лише тоді, коли воно здатне повноцінно виконувати всі покладені на нього функції, і матиме достатню фінансову базу для цього. Останні декілька років в Україні проводиться реформа бюджетної децентралізації, яка є основною умовою для формування самостійного, незалежного та ефективного місцевого самоврядування. Децентралізація необхідна для більш кращого та демократичного розвитку сучасного суспільства, посилення громадського впливу на прийняття рішень влади та реалізації ефективного розподілу коштів в місцевих бюджетах. Також вона націлена на підвищення інвестиційної привабливості територій задля залучення нових можливостей та фінансів для розвитку місцевої інфраструктури. Тобто як ми бачимо процес децентралізації дає змогу зрушити соціально–економічний розвиток країни задля кращого майбутнього.

Основою бюджетної децентралізації в Україні є перерозподіл повноважень від центральної влади до місцевих органів, розширення їх компетенцій та збільшення власних доходів. Найбільш актуальним є питання наповнення дохідної частини бюджетів місцевого рівня. Особливо важливим це питання є зараз, в період, коли в Україні відбувається повномасштабна війна, спричинена російською агресією. І постало питання ефективності та результативності проведених етапів реформи децентралізації, та необхідності її продовження.

Мета та завдання роботи. Метою даної кваліфікаційної роботи є обґрунтування впливу бюджетної децентралізації на формування місцевих бюджетів, поглиблення поглядів щодо важливості даного процесу та необхідності його продовження в сучасних реаліях. Завданнями роботи є:

- 1) визначення сутності децентралізації та її ролі у побудові ефективного розвитку економіки;
- 2) розгляд проведення реформи децентралізації в Україні та виділення її особливостей;

3) аналіз формування місцевих бюджетів України після початку здійснення децентралізаційного процесу;

4) розгляд місцевого бюджету Дунаєвецької об'єднаної громади та визначення ступеня її децентралізації і самостійності;

5) проведення розгляду зарубіжного досвіду процесу децентралізації та визначення можливостей його застосування в Україні;

б) обґрунтування заходів щодо подальшого розвитку реформи децентралізації в Україні у реаліях війни.

Об'єктом дослідження є бюджетна децентралізація через призму фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування.

Предметом дослідження є організація дохідної бази місцевих бюджетів України після початку проведення реформи децентралізації.

Методологічна база. Дана робота формується на основі думок різних науковців у бюджетній сфері та сфері місцевого самоврядування, результатах їх досліджень та чинній законодавчо-нормативній базі. Використані загальнонаукові методи, зокрема, порівняння даних, аналіз, синтез, динаміка, розвиток від абстрактного до конкретного, аналогія, історичний та логічний; та специфічні, такі як економіко-математичні, статистичні методи, факторний аналіз, розрахунково-конструктивний, нормативний та абстрактно-логічний методи.

Інформаційною базою є офіційна статистична звітність, статутні документи, дані соціологічних та економічних досліджень, джерела аналітичних даних, роботи науковців, офіційні сайти органів державної та місцевої влади в Україні.

Обсяг і структура випускної кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, кожен з яких передбачає два питання, висновку, списку використаних джерел та додатків. Основний обсяг роботи викладено на 46 сторінках, які містять 1 таблицю та 8 рисунків. Список літератури включає 41 джерело на 5 сторінках, а додатки - 7 таблиць на 7 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

1.1. Децентралізація та її роль у побудові ефективної економіки

Централізована система влади була успадкована Україною з часів СРСР, це була повна залежність адміністративних одиниць від центру, їх підпорядкованість, що призводило до загострення криз, створювало проблеми для успішного функціонування ОМС та механізму їх фінансового забезпечення. Тотальна централізація спричинила негативні наслідки, зокрема низьку інвестиційну привабливість територій, складну демографічну ситуацію, низьку якість надання публічних послуг та низький рівень довіри до влади, посилення корупції, неефективність управлінських рішень тощо.

Рішенням цієї проблеми є децентралізація влади, що передбачає передачу певної частини повноважень і доходів бюджету від державних органів до місцевих. Існуючі визначення різних науковців трактування сутності поняття «децентралізація», що наведені у Додатку А показують, що у широкому розумінні бюджетну децентралізацію варто розглядати як певний розподіл фінансів і функцій між центральним та місцевим рівнем влади, тоді як у вузькому значенні трактувати як виділення певного ступеня автономії ОМС у прийнятті ними управлінських рішень у різних сферах, зокрема, фінансовій.

Бюджетна децентралізація є складовою політики децентралізації і передбачає процес передавання повноважень з управління доходами та видатками для більш ефективної реалізації цих повноважень та кращого управління місцевими коштами та надання якісніших публічних послуг [2, с. 48].

Виходячи із розгляду сутності бюджетної децентралізації можна виділити її позитивні та негативні сторони. Зокрема, до переваг децентралізованого надання суспільних благ можна віднести:

- самостійність ОМС у вирішенні фінансових питань;

- покращення якості публічних послуг;
- якісніші канали комунікації між місцевою владою та населенням громади;

- ефективніший розподіл ресурсів;
- скорочення терміну від прийняття рішення до його виконання;
- посилення відповідальності місцевої влади перед жителями.

Але кожна дія несе за собою певні ризики, і децентралізація не є винятком, зокрема:

- можливе зростання корупції через обмеження конкуренції в політичному плані на місцевому рівні;
- зведення до мінімуму контролю вищих органів влади за місцевим бюджетним процесом;
- здійснюється перевага місцевим інтересам над загальнодержавними;
- зростають витрати на забезпечення суспільних благ на невеликих територіях;
- поглиблюється диференціація у рівнях розвитку різних регіонів [7].

Можна сказати, що децентралізація націлена на те, щоб підвищити ефективність роботи державного сектору та його механізму і активізувати розвиток регіонів у різноманітних проявах на демократичних засадах. Основними орієнтирами тут мають стати максимальне забезпечення прав, інтересів та обов'язків місцевих громадян, якісне надання послуг та покращення економічної ситуації в регіонах та державі в цілому.

Розподіл обов'язків і ресурсів між щаблями влади шляхом децентралізації зміцнює зв'язки з людьми, які живуть у громадах, і сприяє демократизації. Коли уряд вільно обирається народом: чим нижчий рівень влади, тим міцніший зв'язок між тими, хто перебуває при владі, та їхніми виборцями. У свою чергу, більш тісні стосунки між виборцями та владою стимулюватимуть представників влади бути більш відповідальними перед виборцями. Також очікується, що це дозволить забезпечити підвищення прозорості прийняття рішень, кількість і

якість наданих публічних послуг. Покращення якості послуг спонукатиме одержувачів до підвищення готовності платити за них. Це покращить окупність витрат на надання послуг і сприятиме мобілізації ресурсів з інших джерел. У свою чергу, це може зменшити загальні державні витрати.

Реформа децентралізації розпочалася в 2014 році і триває досі. Мета даної реформи полягає в тому, щоб сформувати ефективний механізм місцевого самоврядування та організувати територіальну владу таким чином, щоб створити та забезпечити повноцінне середовище для життя громадян, надавати якісні та доступні публічні послуги та досягти максимального узгодження інтересів державної влади, територіальних громад та суспільства [38]. Децентралізація дозволяє надати органам місцевого самоврядування більше повноважень та спроможність самостійно вирішувати місцеві питання шляхом акумулювання власних ресурсів.

Завдяки реформі децентралізації утворено 1469 об'єднаних територіальних громад. Їх створення дає змогу дістати більші повноваження та ресурси для розвитку. Тепер інтереси громадян, які проживають на території громади представляє обраний голова, виконавчі органи ради та депутатський корпус, які забезпечують реалізацію цих повноважень, що надані їм законом в інтересах громади.

Різноманітні фахівці міжнародних організацій високо оцінюють бюджетну децентралізацію та її наслідки, тому вважають її ключовим фактором підвищення ефективності державного сектору. В цілому, бюджетна децентралізація забезпечує зв'язок між платниками податків, політиками і владою. У платників збільшуються можливості впливу на осіб, які приймають рішення на рівні регіону/держави, а місцева влада, в свою чергу, може краще адаптувати державну політику до регіональних умов.

Показники виконання місцевих бюджетів, а також зростання їхньої частки у зведеному бюджеті характеризують позитивні результати здійснення даного процесу. Органи місцевого самоврядування зацікавлені у збільшенні власних надходжень до бюджету, поліпшенні якості реалізації різноманітних проектів

для забезпечення надання послуг населенню, підвищенні ефективності адміністрування податків та зборів, а також пошуку різних шляхів забезпечення резервів наповнення місцевого бюджету.

Дуже важливим у процесі здійснення бюджетної децентралізації є принцип субсидіарності. Це один із основоположних принципів Європейського Союзу, який передбачає, що будь-які заходи здійснюються лише у випадку їх ефективності та відповідності регіональному, національному або місцевому рівнях. Тобто даний принцип відображає механізм управління суспільством, який будується «знизу вгору». Це означає, що ті проблеми, які можуть бути ефективно виконані на місцевому рівні, повинні бути в повноваженнях муніципальних органів, які є найбільш близькими до населення; якщо ж вони не можуть впоратися, то вирішення проблем передається до компетенції вищих рівнів влади. Таким чином, кожний наступний рівень влади слугує допоміжним відносно нижчого і вирішує ті завдання, які він може виконати найбільш ефективно [37, с. 16]. Даний принцип обов'язково має бути врахований у процесі децентралізації, адже саме він забезпечує найефективніший перерозподіл повноважень між центральними та місцевими органами влади, метою якого є результативний розподіл бюджетних ресурсів для розвитку територій.

Тим не менш, важливими є також інші принципи децентралізації, які обов'язково повинні бути враховані при процесі реформування. Відповідно до рисунку 1.1., окрім принципу субсидіарності, важливими є принцип відповідальності, що полягає у тому, що органи місцевого самоврядування мають повністю та виключно нести відповідальність за свої дії; принцип публічності описується залученням громадян до участі в розвитку громад; принцип національних бажаних благ передбачає, що центральний уряд може надавати відповідні цільові трансферти для забезпечення місцевих публічних благ; принцип прозорості полягає у прозорості діяльності, зокрема фінансової, усіх рівнів влади тощо.

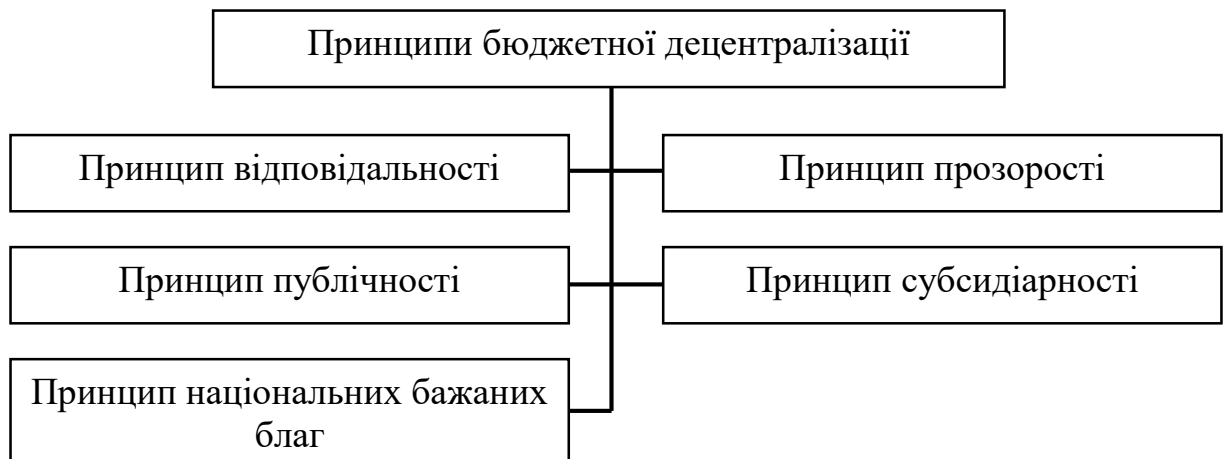

Рис. 1.1. Принципи бюджетної децентралізації

Джерело: складено автором на основі [34; 39, с. 172].

Ще одним позитивним аспектом децентралізації є зниження рівня бюрократії та збільшення ініціативності на місцевому рівні. Органи місцевого самоврядування краще обізнані проблемами та потребами жителів відповідних територій, тому збільшення їх повноважень сприятиме соціально-економічному розвитку територій. Важливим є і те, що підвищиться якість надання суспільних послуг та їх доступність для кожного громадянина [37, с. 17].

Метою децентралізації, також, є стимулювання економічної активності громадян і підвищення інвестиційної привабливості територій. Можна сказати, що основним двигуном економічного зростання громади має стати людський потенціал. Саме підприємницькі ресурси впливають на формування місцевого бюджету та показують ті сфери економічного розвитку, які здатні приносити прибутки для громади. Це є значно ефективніше для економічного розвитку територій, так як найбільш пріоритетними будуть ставати ті галузі та сфери діяльності, які користуються найбільшим попитом серед населення відповідної громади, та які мають найвищий економічний потенціал розвитку.

Розвиток ОТГ, підвищення їх спроможності, фінансова незалежність, що є наслідком бюджетної децентралізації, однозначно мають значний вплив на привабливість територій для здійснення інвестицій, як вітчизняних, так і іноземних. Інвестори зацікавлені в роботі з громадою, яка є конкурентоспроможною, інвестиційно привабливою та націленою на креативні

ідеї та подальший розвиток. Основою позитивного інвестиційного клімату територіальної громади є тісна співпраця органів місцевого самоврядування з потенційними інвесторами, яка націлена на максимальне сприяння зі сторони влади щодо вирішення різноманітних проблем, які можуть виникати у інвестора при організації бізнесу [37, с. 17].

Побудова ефективної економіки держави тісно пов'язана з рівнем та якістю життя її громадян. Саме в цьому має допомогти реформа децентралізації в довгостроковій перспективі, адже вона націлена на максимальний зв'язок та тісну співпрацю місцевої влади та мешканців.

Можна виділити основні ефекти впливу децентралізації на регіональний розвиток економіки, зокрема:

- зміна розподілу влади на користь громад. Це характеризується тим, що в повноваження місцевої влади передаються можливості вирішення проблем, які більш ефективно можуть вирішуватися на місцях;
- впровадження механізму акумуляції бюджетних коштів, відповідно до яких органи місцевого самоврядування зможуть накопичувати та отримувати місцеві податки та цільові надходження [27, с. 40];
- збільшення кількості джерел доходу, відповідно до змін у податковому законодавстві;
- розширення можливостей залучення додаткових ресурсів до місцевих бюджетів. Відповідно до реформи децентралізації місцевій владі дозволяється використання таких інструментів як розміщення тимчасово вільних коштів на депозитах, купівля цінних паперів, надання позик, муніципальні облігаційні позики [18];
- зміцнення місцевих бюджетів забезпечує фінансову незалежність громад;
- збільшення можливостей для реалізації громадами власних стратегій розвитку;

- оновлення місцевої інфраструктури. Так як громади отримуватимуть додаткові фінансові стимули для розвитку, які будуть покладені на розвиток власної інфраструктури, будівництва та ремонту об'єктів соціальної сфери;
- підвищуватиметься інвестиційна привабливість та конкурентоспроможність громад. Особливо це відіграватиме роль для іноземних інвесторів, які будуть розглядати конкурентні переваги, різноманітні ідеї розвитку, що буде підвищувати інвестиційний клімат;
- зниження рівня бюрократії;
- покращуватиметься якість та доступність послуг для жителів громади.

1.2. Особливості реформи бюджетної децентралізації в Україні

В Україні реформа бюджетної децентралізації розпочалася в 2014 році, і процес її впровадження триває досі. Метою даної реформи є створення дієвого місцевого самоврядування та територіальний розподіл обов'язків та прав влади для створення максимально сприятливого середовища для життя мешканців, забезпечення умов задля якісних та доступних публічних послуг і налагодження співпраці держави, територіальних громад та громадян.

Даний процес в Україні розпочався із прийняття «Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» [34], законів України «Про співробітництво територіальних громад» [33], «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [31], та внесення змін до Бюджетного та Податкового кодексів про бюджетну децентралізацію. Метою Концепції є визначення напрямів організації дієвого місцевого самоврядування, їх строків та механізмів організації влади задля створення повноцінного середовища для життя громадян, надання якісних державних послуг, задоволення інтересів жителів, та їх узгодження з потребами держави та громад [34]. Модифікації Бюджетного та Податкового кодексів, що була здійснена

Верховною Радою у 2014 році є одними із основних та найбільших за останні роки, що були прийняті в напрямку здійснення реформ.

Основними завданнями децентралізаційної реформи передбачалося:

- забезпечення доступності та якості публічних послуг;
- оптимальний розподіл обов'язків між місцевою владою та вищими рівнями управління;
- визначення обґрунтованої основи для роботи ОМС та виконавчої влади щодо забезпечення якості та доступності суспільних послуг;
- організація прозорого використання коштів бюджету;
- забезпечення відповідних умов виконання органами територіальної влади власних та делегованих повноважень [34].

Дієвий розподіл обов'язків між ОМС та вищими адміністративними органами влади передбачає визначення різних рівнів територіальної системи, яка поділяється на три рівні місцевого самоврядування: базовий, районний та обласний. На кожен з них покладені відповідні повноваження. Так, до прав та обов'язків органів місцевого базового рівня належить:

- забезпечення економічного розвитку громад;
- розвиток місцевої інфраструктури та здійснення плану розвитку територій громади;
- благоустрій території;
- забудова територій;
- надання житлово-комунальних послуг;
- організація перевезень людей у межах громади;
- утримання вулиць та доріг;
- розвиток культури
- забезпечення громадської безпеки та гасіння пожеж;
- надання адміністративних послуг та суспільної допомоги тощо [34].

Концепцією передбачено, що: «до повноважень місцевих органів районного рівня відноситься виховання та навчання дітей у загальноосвітніх

школах-інтернатах та надання вторинної медичної допомоги. А до обласного – забезпечення розвитку регіонів, охорона навколишнього природного середовища, розвиток регіональної інфраструктури, забезпечення професійно-технічної освіти, розвиток культури, спорту, туризму і забезпечення надання медичних послуг вищої спеціалізації» [34].

Особливою рисою децентралізації в Україні є те, що в її контексті здійснюється одразу декілька реформ, зокрема, територіальної організації влади, місцевого самоврядування та регіональної політики. Саме це відрізняє її від такого ж процесу, який проводився в інших країнах Європи. Також дана реформа здійснюється з великою швидкістю, що привертає увагу багатьох зарубіжних науковців та політиків. І має вертикальний характер, тобто повноваження перерозподіляються між центральною та місцевою владою.

Перший етап децентралізації відбувався у 2014-2019 роках і характеризував посилення фінансової спроможності місцевих бюджетів та кращих публічних послуг для громадян завдяки розширенню видаткової спроможності органів місцевого самоврядування. Крім того, основна мета полягала у виокремленні відповідальності державних та місцевих органів влади за утриманням навчальних закладів та закладів охорони здоров'я.

Загалом, перший етап реформи розпочався з прийняття відповідних документів, таких як «Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади» [34] та Плану заходів її реалізації. Цими документами і було покладено початок реформи. Аби почати реалізовувати заходи, що були там описані необхідно було внести деякі зміни до Конституції України та створити відповідний законодавчий пакет. Зокрема, зміни стосувалися організації виконавчих органів обласних і місцевих рад та реорганізації в контрольно-наглядові ОМС. Ухвалення Закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [31] дозволило створити дієвий базовий рівень самоврядування на місцях. Закон спрощує процедуру приєднання регіонів до ОТГ за умови, що вони мають спільні кордони та належать до об'єднань відповідно до Перспективного плану формування територій громад. У період

2015-2019 років в Україні добровільно об'єдналися 982 територіальні громади [14]. Законом також запроваджено систему інституту старост в ОТГ, які повинні представляти інтереси сільських жителів у радах громад. З прийняттям інших законодавчо-нормативних актів, спрямованих на розширення повноважень ОМС та оптимізацію надання адміністративних послуг, на ці органи було покладено надання базових адміністративних послуг, зокрема, пов'язаних з реєстрацією місця проживання, видачою паспортних документів, державною реєстрацією юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та об'єднань громадян, реєстрацією актів цивільного стану, речових прав, вирішенням земельних питань тощо.

Ця нова законодавчо-нормативна база дуже посилила поклик заохочення до міжміської інтеграції в країні, створила належні правові умови та механізми для організації спроможних громад для вирішення нагальних проблем. Крім того, був запроваджений новий механізм фіскального забезпечення місцевих бюджетів, що отримали певну автономію та незалежність від центрального бюджету.

У 2020-2021 рр. був проведений наступний етап децентралізації, в якому відбулося ухвалення нового адміністративно-територіального устрою. Зокрема, прийнята Постанова № 3650 «Про утворення та ліквідацію районів» [35]. І згідно з цим документом в Україні, кількість районів була зменшена з 490 до 136 [14]. Це рішення обґрунтовувалося тим, що функціонування такої кількості районів стало неефективним через передачу більшості повноважень та функцій до органів місцевого самоврядування.

За дев'ять років реформи було створено 1469 об'єднаних територіальних громад. На рисунку 1.2. показано кількість функціонуючих об'єднаних територіальних громад у період з 2015 по 2022 роки, і можна побачити динаміку їх створення. Загальна кількість діючих ОТГ була створена у 2020 році. Загалом темпи утворення громад є досить швидкими та циклічними, що свідчить про те, що реалізація реформи децентралізації є досить успішною. У перші роки проведення об'єднань бачимо загальну динаміку до створення близько 200 ОТГ

щороку, і в останній рік, тобто в 2020 році було об'єднано 441 територіальну громаду, що і стало кінцевою крапкою цього етапу.

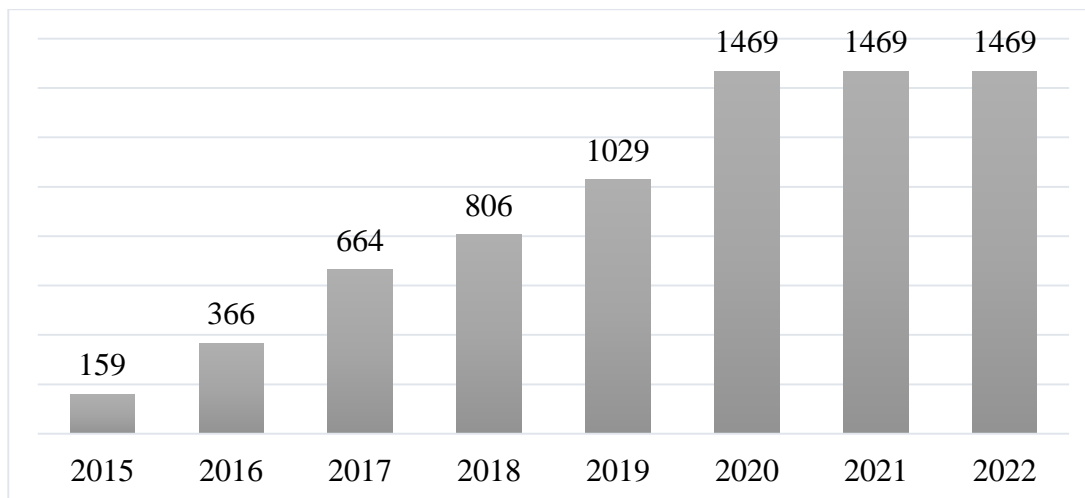

Рис. 1.2. Кількість функціонуючих об'єднаних територіальних громад в Україні за 2015-2022 рр.

Джерело: складено автором на основі [14].

Виділимо найбільш значні зміни, які відбулися з процесом фінансового формування бази місцевих бюджетів за роки проведення реформи децентралізації:

а) було передано значну частину коштів з районних бюджетів до бюджетів об'єднаних громад (найбільшим є зарахування 60% ПДФО, якого до проведення об'єднань взагалі не поступало до місцевих бюджетів);

б) бюджети громад були переведені на пряму роботу з Державним бюджетом України, які забезпечили їх можливість фінансового вирівнювання спроможності територій (базові та реверсні дотації), отриманням субвенцій, трансфертів для забезпечення основних аспектів соціально-економічного розвитку територій та забезпечення їх функціонування;

в) був переглянутий склад місцевих податків та зборів, їхні ставки та об'єкти оподаткування, зокрема, до їх складу увійшли податок на майно та єдиний податок. Також місцеві ради можуть запроваджувати такі збори як за місця для паркування транспортних засобів і туристичний збір;

д) розширився перелік доходів бюджетів громад (додали плату за надання адміністративних послуг, державне мито, акцизний податок) тощо.

Для того, щоб громади могли функціонувати, їм потрібна ефективна база доходів для фінансування свого існування та якісної роботи. Процес децентралізації має забезпечити ці можливості, шляхом розподілу нових податків та зборів як джерел доходів і допомогти громадам функціонувати належним чином, генерувати якісну підтримку для громадян та надавати доступні публічні послуги.

На основі «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади» [34] при здійсненні реформи змінюються певні механізми та процеси, що лежать в основі функціонування та розвитку ОТГ. Об'єднання базових територіальних одиниць та скорочення кількості адміністративних районів з метою надання більших повноважень місцевому самоврядуванню є важливими аспектами та індикаторами ефективності реформи децентралізації, її результатів та важливості подальшого впровадження та розвитку.

Головним критерієм формування об'єднаних територіальних громад є так звана «спроможність». Вона полягає у здатності адміністративних одиниць забезпечити усі процеси функціонування економічної, адміністративної та соціальної підсистем для реалізації власного розвитку на довгострокову перспективу. Варто зазначити, що відповідно до затвердженої Кабінетом Міністрів України Методики формування спроможних територіальних громад, під спроможною територіальною громадою розуміється: «територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті добровільного об'єднання здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці» [32].

Таким чином, до бюджетної децентралізації входить процес внесення змін до видатків і доходів, передачі обов'язків щодо їх розподілу та управління. Це дає змогу самостійно формувати та виконувати бюджети міських громад,

збільшувати власні доходи, залучати нові перспективні проекти, розширювати інвестиційну привабливість територій тощо. Даючи громадам повноваження вирішувати ключові питання, пов'язані з їхнім соціально-економічним розвитком та наданням якісних послуг місцевому населенню - зміцнюється фінансова спроможність громад. Загальною метою децентралізації є зближення влади та мешканців задля покращення доступу до освіти, охорони здоров'я, культурних, адміністративних, соціальних та комунальних послуг та підвищення їх якості. Це дає змогу ухвалювати кращі та справедливіші рішення в управлінні місцевими фінансами з врахуванням інтересів населення, а також заощаджувати бюджетні кошти на надання суспільних благ. Завдяки реформі децентралізації ОТГ змогли отримати нові функції та повноваження, які раніше були в повноваженнях виключно вищих рівнів влади, а це означає нові можливості для фінансової автономії від центрального уряду. Згідно з цим можна стверджувати, що роль децентралізації - реформувати систему фінансового забезпечення місцевих одиниць і забезпечити оптимальний та ефективний розподіл ресурсів на власній території.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВПЛИВУ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

2.1. Вплив децентралізації на формування доходів місцевих бюджетів в Україні

Як зазналося раніше, реформа децентралізації певною мірою змінила дохідну структуру місцевих бюджетів та збільшила їх власні доходи. Загалом відповідно до законодавства України, структура доходів ОМС нині складається з чотирьох основних груп джерел, що зображені на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Джерела доходів місцевих бюджетів в Україні

Джерело: складено автором на основі [30].

Це забезпечує місцевим бюджетам самостійність та активізує їх роль у здійсненні державної політики. ОМС можуть формувати власні фінансові

ресурси та планувати майбутній соціально-економічний розвиток громад на довший період без втручання центральних органів влади.

Зокрема, реформа децентралізації змінила податкову базу бюджетів місцевого значення, надавши їм більшу частину власних надходжень. Згідно з Бюджетним кодексом України, до місцевих бюджетів надходять такі податки:

- 60% з ПДФО;
- 25% екологічного податку;
- 100% єдиного податку;
- 100% податку на майно;
- 100% податку на прибуток підприємств та установ комунальної власності [8].

Окрім цього, встановлені також певні збори та платежі, що включаються до місцевих бюджетів, зокрема: «державне мито; плата за надання адміністративних послуг, адміністративні штрафи та штрафні санкції; збір за місця паркування транспортних засобів; туристичний збір; надходження від орендної плати за використання майнових комплексів та іншого майна, що перебуває в комунальній власності; рентні плати за користування надрами, за спеціальне використання води та водних об'єктів, лісових ресурсів; орендна плата за водні об'єкти; плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів» [8]. Міським радам можуть самостійно встановлювати ставки податку на майно (щодо нерухомого майна, відмінного від земельної ділянки), єдиного податку, збору для паркування ТЗ та туристичного збору.

Отже, децентралізація передбачає формування нової бюджетної моделі, яка повинна забезпечити зростання обсягу фінансових ресурсів для ОМС та сформувати фінансово забезпечені територіальні громади.

На рисунку 2.2. видно динаміку часток місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України за 2018-2022 рр.. Бачимо, що до 2021 року дана частка не зазнавала суттєвих змін і залишалася приблизно на одному рівні. Тим не менш, у 2022 році відбулося скорочення частки до 19%, що стало наслідком

початку повномасштабної війни в Україні, спричиненої РФ. Зменшення доходів місцевих бюджетів пояснюється зупиненням роботи багатьох підприємств, вимушеним закриттям, або релокацією, скороченням робочих місць, виїздом значної частини громадян закордон тощо.

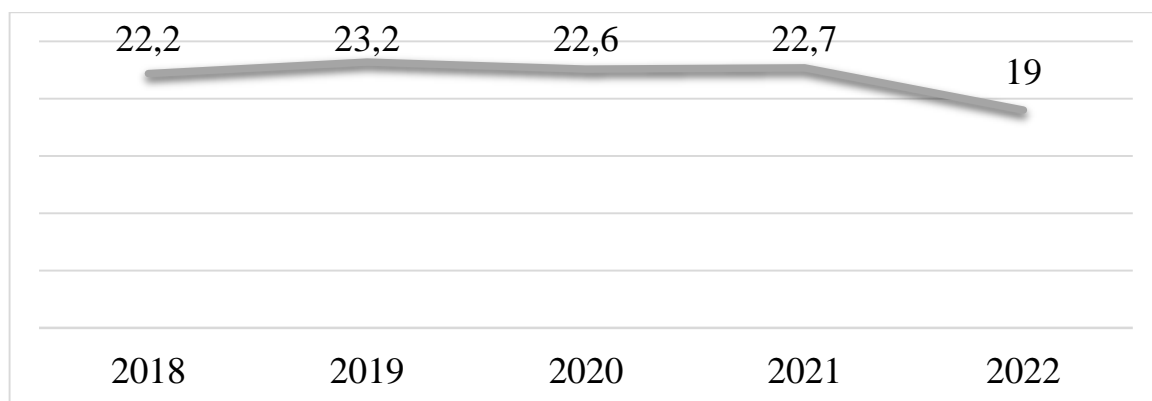

Рис. 2.2. Частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету (без трансфертів) за 2018-2022 рр., %

Джерело: складено автором на основі [12].

Досліджуючи частки доходів місцевих бюджетів, варто розглянути і окремі статті, які дозволять точніше виявити зміни. У Додатку Б наведено питому вагу надходжень до місцевих бюджетів у структурі зведеного бюджету України за 2018-2022 рр.. Можемо спостерігати значне підвищення у 2022 році податкових надходжень до бюджетів, та їхньої питомої ваги у зведеному бюджеті на 5,7 в.п. (29,3%). Зокрема, найбільше підвищення відбулося саме за ПДФО (+10,3 в.п. в порівнянні з 2018 роком) за рахунок стягнення даного податку із виплат військовослужбовцям, що сильно зросли у період воєнного стану. При цьому підвищення в податкових надходженнях відбулося і щодо акцизного податку (+0,9 в.п.) та податку на прибуток (+1,5 в.п.). Тоді як динаміка інших податків поступово знижувалася, і у 2022 році у порівнянні з 2018 р. зменшилася на 78,1 в.п..

Щодо неподаткових надходжень, то видно падіння питомої ваги місцевих бюджетів до 6% (-8,5 в.п. порівнюючи з 2018 роком), тоді як у 2021 році було 13,4%. Тобто, відбулося зниження більш як у 2 рази щодо попереднього року. Основним чинником даного спаду є надходження бюджетних установ, частка

яких зменшувалася щороку, але у 2022 році вона знизилася на 23 в.п. у порівнянні з 2018 роком, та на 11,5 в.п. щодо 2021 року. При цьому питома вага адміністративних зборів зросла до 34,3%, що на 14,4 в.п. більше ніж у 2018 році. Якщо говорити про доходи від операцій із капіталом, то до 2021 року є тенденція збільшення, але у 2022 році стається значний спад до 78,8%, що на 12,5 в.п. менше ніж попереднього року (91,3%).

У Додатку В подані основні статті місцевих доходів та визначено частку кожної з них у структурі бюджетів. Податкові надходження є найвагомішими, і щороку їх частка лише збільшується. Так у 2022 році податкові доходи складають 70,88% доходів, що на 29,53 в.п. більше, ніж у 2018 році. Зокрема, найбільшу частку має ПДФО, частка якого теж збільшується щороку (+26,91 в.п. у 2022 році щодо 2018р.). Значний ріст у 2022 році (+14,93 в.п. у порівнянні з 2021 роком) є наслідком виплат військовослужбовцям, і стягнення даного податку з них. Іншу динаміку має податок на прибуток, який зростав до 2021 року включно, що говорить про зростання кількості підприємств, їх розвиток та платоспроможність. Але у 2022 році можемо спостерігати спад до 2,43%, що на 0,34 в.п. менше ніж у 2021 році. Причиною цього, знову ж таки, є повномасштабне вторгнення росії в Україну, що спричинило зруйнування багатьох підприємств, які були вимушені припинити свою діяльність чи шукати шляхи релокації. Робота деяких підприємств стала неактуальною через значний виїзд громадян з країни, або ж деякі підприємства стали фінансово неспроможними продовжувати свою діяльність через сильні втрати. Також значну частину у структурі надходжень займає єдиний податок, динаміка якого є досить позитивною. Загалом збільшення у 2022 році у порівнянні з 2018 роком складає 3,25 в.п., що свідчить про ефективне впровадження процесу децентралізації, адже даний податок є місцевим, і зараховується в повному обсязі до місцевих бюджетів, і його збільшення показує розвиток підприємницької діяльності на території громад.

Значне місце у структурі також займає податок на майно, частка якого зростала до 2020 року, але останніх два роки спостерігається спад, причиною

якого у 2022 році є війна та знищення великої кількості приватної власності. А також даний податок було дозволено не сплачувати за нерухомість, що розташована на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, що є тимчасово окупованими збройними формуваннями російської федерації [41].

Щодо рентної плати та акцизного податку, то щодо першого можемо бачити ріст, що складає 0,71 в.п. у 2022 р. (1,57%), порівнюючи з 2018 р., а частка акцизу в структурі доходів з 2021 року йде на спад (2,36% у 2022 році, 3,07% - 2021 р.), зокрема, значно знизилася у 2022 році через звільнення сплати акцизу з деяких товарів на період дії воєнного стану, наприклад, палива, нафтопродуктів, імпортованих броньованих автомобілів для цілей оборони та відсічі агресії, а також підакцизних товарів, що передаються Збройними силами України як гуманітарна допомога [26].

Неподаткові доходи займають невелику частину у структурі надходжень, і як видно з Додатку В ця частка зменшується. У 2022 році вони складають 3,97% загальних доходів, що на 1,01 в.п. менше, ніж у 2018 році, і на 0,71 в.п. ніж у 2021 р.. Зокрема, дане зменшення відбувається за усіма статтями неподаткових надходжень, але частка власних доходів бюджетних установ сильно зменшилася у 2022 після приросту у 2021 році, і головним чинником цього є війна, бойові дії на значній території країни тощо. Динамічне зменшення по статті дотацій та субвенцій говорить про збільшення самостійності та незалежності місцевих бюджетів та зростанню власних доходів у них, що відбувається завдяки ефективному впровадженні процесу децентралізації. Так у 2022 році порівнюючи з 2018 р. зменшення складає 28,49 в.п.. Загалом, найбільшу частку займають саме податкові надходження, що зростають щороку і досить динамічно, тоді як зменшуються частки усіх інших статей надходжень (рис. 2.3.).

Бачимо, що податки відіграють важливу роль у формуванні доходів місцевих рад, супроводжуючи це розвитком соціально-економічної діяльності, підвищенням рівня прибутків громадян та доходів підприємств. Децентралізація

суттєво змінює ресурсу базу місцевих бюджетів і створює передумови для посилення процесу більш якісного розвитку територій та зміцнення бюджету.

Рис. 2.3. Структура надходжень до місцевих бюджетів України за 2018-2022 рр., %

Джерело: складено автором на основі [12].

Для більш повного розуміння ситуації, варто розглянути і фактичні суми надходжень до місцевих бюджетів України за 2018-2022 рр. (Додаток Г). Можемо бачити загальний спад доходів місцевих бюджетів у 2022 році (580,699 млрд. грн у 2021 році, 555,097 млрд. грн – 2022 р.). При цьому відбувся ріст податків та доходів від операцій з капіталом. Щодо податкових доходів, то найбільший приріст за останні 5 років був щодо ПДФО та туристичного збору. Зростання обидвох відбулося більш як у два рази. Але сума туристичного збору у 2022 році по відношенню до 2021 р. знизилася на 58 млн. грн.. При цьому збільшення було і по податку на прибуток підприємств, рентній платі, податку на майно та єдиному податку. З них у 2022 році через повномасштабну війну було скорочення щодо податку на прибуток (на 2,5 млрд. грн щодо 2021 р.), податку на майно (на 6,4 млрд. грн. щодо 2021 р.). Акцизний та екологічний податок загалом знизилися. Сума акцизного податку впала на 5,19% у 2022 році щодо 2018 року та на 4,8 млрд. грн. по відношенню до 2021 року. Схожа ситуація і з екологічним податком – скорочення на 26,45% щодо 2018 р. та на 498 млн. грн

щодо 2021 року. Сума доходів від операцій з капіталом у 2022 році зросла на 6,18% щодо 2018 р., але скоротилася на 1,19 млрд. грн. щодо 2021 року. Неподаткові надходження значно скоротилися, при цьому їхня сума збільшилася у 2021 році (27,183 млрд. грн.), але події 2022 року знову вплинули на ці надходження, і становили 22,041 млрд. грн.. Зменшення дотацій та субвенцій є позитивними, адже свідчать про більшу самостійність місцевих бюджетів та їх незалежність від державного бюджету. Скорочення відбувалося щорічно, за винятком 2021 року через кризу попереднього року, спричинену Covid-19. Але у 2022 році сума трансфертів була найнижчою за останні 5 років – 136,977 млрд. грн.. І щорічне зниження суми цільових фондів до 342 млн. грн., що на 49,52% менше, ніж у 2018 році.

Децентралізація вводить в дію місцеві податки та зборів, роль яких активно посилюється. Простежимо динаміку зміни обсягу місцевих податків та зборів у місцевих бюджетах України (рис. 2.4.). Бачимо позитивну тенденцію зростання сум до 2021 року, але у 2022 році відбувається спад у 5,6 млрд. грн., причиною чого є повномасштабна війна, яка зумовила виїзд багатьох людей закордон, відповідно вони перестали сплачувати деякі податки.

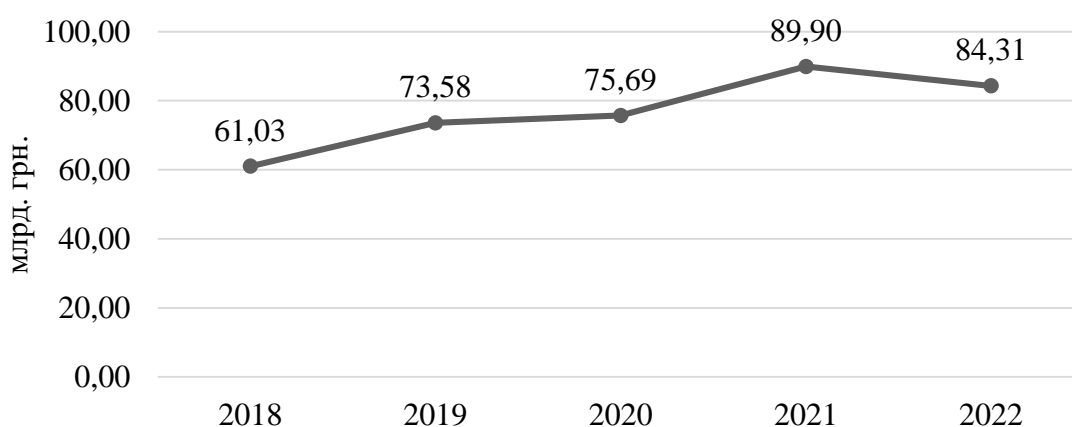

Рис. 2.4. Динаміка обсягу місцевих податків та зборів в місцевих бюджетах України за 2018-2022 рр., млрд. грн.

Джерело: складено автором на основі [12].

На територіях, де велися/ведуться бойові дії знищено багато підприємств, через що їхня діяльність була припинена, що, також, зменшило суми податків.

На територіях, які перебували під окупацією, або перебувають досі, здебільшого сума місцевих податків зменшилася, або й повністю була відсутня певний час. Тим не менш, сума у 2022 році навіть при таких умовах є більшою, ніж у 2018 році, що показує позитивні результати від впровадження децентралізації в Україні та підвищення ролі місцевих податків та зборів.

Загалом, надходження бюджетів місцевого рівня можна поділити на власні кошти, які ОМС можуть «заробити» та трансферти, які безповоротно видаються з державного бюджету місцевим. Власні кошти включають податкові надходження, неподаткові надходження, кошти від продажу основних засобів, цільові фонди та гроші від міжнародних організацій. Трансферти - це надходження, які надходять з інших бюджетів у вигляді дотацій та субвенцій. За ними не стягується плата і їх не повертають. Це зумовлено неспроможністю об'єднаних громад фінансувати свої видатки та виконувати необхідні повноваження лише за рахунок власних доходів. Проаналізуємо динаміку зміни власних доходів та міжбюджетних трансфертів місцевих бюджетів України за 2018-2022 рр. (рис. 2.5.).

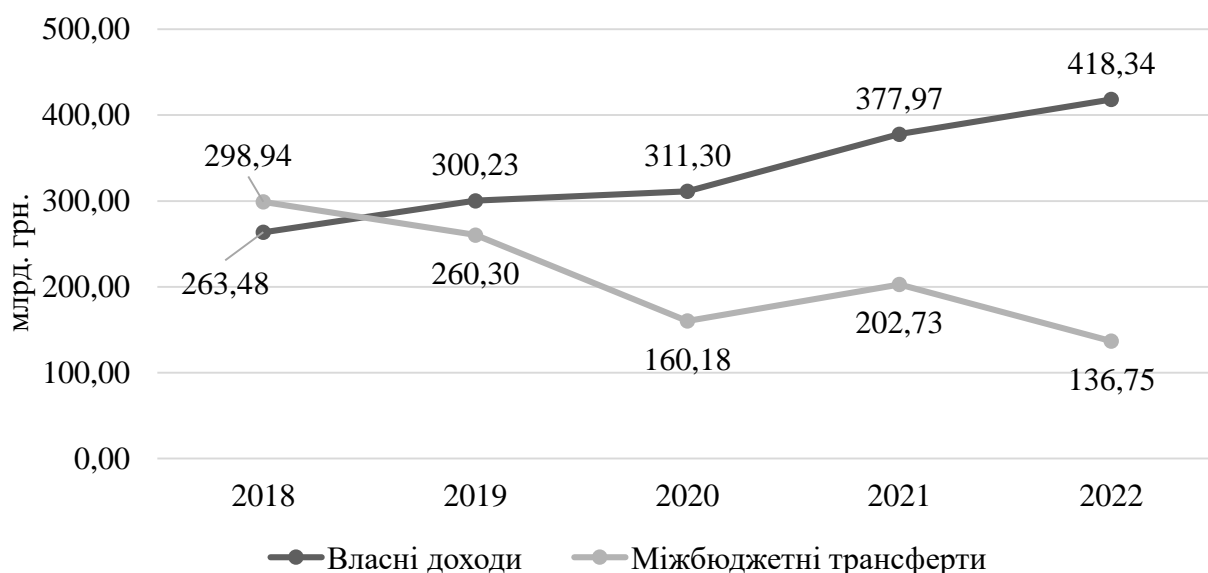

Рис. 2.5. Динаміка власних доходів та міжбюджетних трансфертів місцевих бюджетів України за 2018-2022 рр., млрд. грн.

Джерело: складено автором на основі [12].

З цього рисунка видно, що власні надходження збільшуються з кожним наступним роком, і це свідчить про ефективні результати проведення децентралізації. Ріст у 1,6 рази в 2022 році в порівнянні з 2018 роком показує значні темпи зростання власної бази, фінансування та розвитку місцевого самоврядування, а також про незалежність місцевих бюджетів. Міжбюджетні трансферти мали стрімке падіння до 2020 року та зростання у 2021 році через кризу, спричинену Covid-19, у попередньому році. Однак у 2022 році ситуація стабілізується, зменшившись удвічі порівняно з 2018 роком до 136,75 млрд. грн.. Це ще раз підтверджує зростаючу незалежність місцевих бюджетів та покращення і збільшення власних доходів на місцях.

2.2. Аналіз місцевого бюджету Дунаєвецької об'єднаної територіальної громади після реформи децентралізації

Для кращого розуміння впливу бюджетної децентралізації на формування місцевих бюджетів варто зробити аналіз відповідних територіальних громад. Для прикладу я візьму Дунаєвецьку міську територіальну громаду, що була утворена в 2015 році рішенням Хмельницької обласної ради.

Для підвищення економічного потенціалу та розвитку громади основними завданнями передбачено отримання приросту обсягу реалізації промислової та сільськогосподарської продукції за рахунок модернізації та реконструкції підприємств, збільшення кількості інноваційно-активних підприємств та запровадження нових технологічних процесів та технологій. При цьому пріоритетами громади є енергозбереження, розвиток підприємництва, промисловості, сільського господарства та розвиток туризму.

Для аналізу розглянемо склад та структуру доходів бюджету Дунаєвецької міської об'єднаної громади за 2018-2022 рік та дослідимо їх динаміку (Додаток Д). Найбільшу частину у структурі займають податкові надходження, але за даних 5 років, що аналізуються, чітко видно їх зміну до збільшення. Тобто, у

2018 році їхня частка складала лише 35,58%, тоді як частка трансфертів була 60,37%. Але дане співвідношення змінюється з кожним роком, що свідчить про збільшення незалежності бюджету та кращу його фінансову спроможність. У 2022 році частка податкових надходжень вже складає 53,44%, тобто половину загальних доходів.

Наступною статтею є неподаткові надходження, частка яких також збільшується. Дані надходження у 2022 році складають 4,71% доходів. У порівнянні з 2018 р. дані надходження зросли на 4605 тис. грн.. Досліджуючи доходи від операцій з капіталом видно, що їх приріст складає 2,26 в.п.. У 2018 році дані доходи були дуже малі (357,76 тис. грн), тоді як у 2022 році вже 7606,57 тис. грн., що свідчить про покращення самостійності міського бюджету. Як уже зазначалося, трансферти мають тенденцію до зменшення, що є дуже позитивним.

Загалом, можна говорити про загальне збільшення надходжень до місцевого бюджету, приріст доходів у 2022 році в порівнянні з 2018 складає майже 20%.

Так як найбільшою статтею є саме податкові надходження є доцільним проаналізувати їх, та дослідити їхню структуру (Додаток Е). Загальні податкові надходження збільшуються, але деякі податки мають тенденцію до зменшення. ПДФО має найбільшу частку у структурі (64,17%), і його суми зростають з кожним роком. Приріст у 2022 році до суми 2018 року складає близько 95%, тобто збільшення майже у два рази.

Наступним за величиною у структурі є місцеві податки та збори, частка яких у 2022 році складає 32,35%. Тим не менш, при зростанні суми місцевих податків, їхня частка зменшилася в порівнянні з 2021 роком, що пов'язано з значним збільшенням частки ПДФО. Частка внутрішніх податків на товари і послуги зменшилася майже у два рази, і відбувся спад даних податків у 2022 році через повномасштабну війну в Україні, тому що було запроваджено нульову ставку акцизного податку на деякі види товарів на період дії воєнного стану.

Щодо податку на прибуток, то у 2018-2020 роках даний прибуток практично не надходив до місцевого бюджету. Але у 2021 році його склала 18,09

тис. грн, а уже в 2022 році – 87,71 тис. грн.. Тому, частка даного податку складає 0,06%. І схожа ситуація відбувається з категорією інших податків та зборів, які зменшуються у загальній структурі (0,02%). І останньою категорією є рентна плата та плата за використання природних ресурсів, які займають 0,4% в податкових надходженнях. Загалом, за останні 5 років їхня сума збільшувалася, за винятком 2022 року, на що, знову ж таки, вплинуло введення воєнного стану в країні.

Для того, щоб зробити ефективний аналіз місцевого бюджету об'єднаної громади важливо дослідити його фінансову стійкість. Дана стійкість забезпечується умовами балансу доходів та видатків, бюджетною автономією та платоспроможністю, яка полягає в здатності місцевого органу самоврядування мобілізувати фінансові ресурси до бюджету без використання, при цьому, запозичень допомоги з державного бюджету. Тобто, йдеться мова про повне та своєчасне виконання своїх повноважень, можливість розвиватися, забезпечувати фінансову безпеку громади та її жителів.

Для визначення фінансової стійкості використовують різноманітні показники. Зокрема, для свого аналізу я взяла три групи показників: показники фінансової спроможності бюджету, показники фінансової автономії місцевого бюджету та показники ефективності місцевого бюджету. Для їх розрахунку використаємо формули, що наведені у Додатку Ж.

Аналіз фінансової спроможності показує рівень покриття видатків різними джерелами доходів. Аналіз фінансової автономії дає змогу оцінити рівень децентралізації та досягнення фінансової незалежності місцевого бюджету, що є основною метою регулювання міжбюджетних відносин. Саме ця група показників вважається орієнтиром формування фінансової політики різних органів влади. І аналіз ефективності дозволяє здійснити оцінку щодо якості управління місцевими фінансами, що є дуже важливим для забезпечення стійкості фінансового стану. Рішення, що приймаються на місцевих рівнях, мають значний вплив на рівень податків, інвестиційний клімат громади, та може сприяти чи, навпаки, стримувати, розвиток різноманітних галузей [19, с. 86].

Дана методика дозволить нам розрахувати показник фінансової стійкості та дослідити їх динаміку за 2018-2022 рр. (табл. 2.1.). З даної таблиці видно, що коефіцієнт стійкості перевищує рекомендоване значення ($<0,3$), але має тенденцію до зменшення, що є позитивним. Так у 2022 році його значення складає 0,421, тоді як у 2018 році було 0,616. Коефіцієнт податкової самостійності відповідає нормам ($\geq 0,3$), і збільшується з кожним роком, що свідчить про збільшення частки податкової бази в структурі загальних доходів. Коефіцієнт бюджетного покриття за рахунок власних коштів зростає, що показує можливість покриття видатків власними коштами міського бюджету.

Таблиця 2.1.

Показники оцінки фінансової стійкості міського бюджету Дунаєвської ОТГ за 2018-2022 рр.

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
1	2	3	4	5	6
Показники фінансової спроможності бюджету					
Коефіцієнт стійкості	0,616	0,549	0,462	0,458	0,421
Коефіцієнт податкової самостійності	0,356	0,404	0,501	0,501	0,534
Коефіцієнт загальної податкової стійкості	0,363	0,405	0,502	0,509	0,571
Коефіцієнт бюджетного покриття за рахунок власних коштів	0,404	0,454	0,541	0,556	0,646
Показники фінансової автономії місцевого бюджету					
Коефіцієнт самостійності	0,396	0,453	0,539	0,549	0,605
Коефіцієнт бюджетної залежності	0,381	0,354	0,316	0,314	0,296
Коефіцієнт стійкості дохідної бази	1,020	1,003	1,003	1,014	1,068
Показники ефективності місцевого бюджету					
Коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету	0,020	0,003	0,003	0,014	0,063
Коефіцієнт бюджетної результативності	7446,064	7665,760	6972,906	8386,858	8906,751
Коефіцієнт стабільності дохідної частини бюджету	0,589	0,737	1,087	1,111	1,354

Джерело: складено автором на основі [12, 17, 22].

До показників фінансової автономії відноситься коефіцієнт самостійності, який показує частку власних доходів в загальних надходженнях до бюджету, і

бачимо, що в бюджеті Дунаєвецької об'єднаної громади він зростає, що досить позитивно показує розвиток громади та забезпечення її власними надходженнями, а не трансфертами. Наступним є коефіцієнт бюджетної залежності, і тут вже є негативні показники, які перевищують рекомендоване значення ($\leq 0,1$), що свідчить ще про недостатню незалежність від трансфертів, але видно, що даний показник зменшується, тому все ж є результат. Коефіцієнт стійкості дохідної бази показує хороші результати, і майже у 1,8 рази перевищує рекомендований мінімум, і щорічно зростає, що свідчить про перевищення доходів над видатками, і відсутність дефіциту у бюджетів.

І остання група показників свідчить про ефективність місцевого бюджету, тож можемо бачити позитивні результати щодо коефіцієнту стабільності дохідної частини та коефіцієнту бюджетної результативності. Щодо першого, то рекомендоване значення коефіцієнта має бути більше 1, і з 2020 року він дійшов до даного значення, і його зростання призвело до показника 1,354 у 2022 році, тобто це свідчить про перевищення податкових доходів над міжбюджетними трансфертами. Коефіцієнт бюджетної результативності характеризує доходи міського бюджету в розрахунку на одного жителя громади, і рекомендованим є його зростання. З таблиці можемо бачити, що у 2020 році відбувся спад, що стало наслідком кризи через Covid-19, коли загальні доходи значно зменшилися, тому що були введені значні карантинні заходи. Але у 2021 році показник значно покращився, і показав тенденцію до збільшення – 8906,751 у 2022 році. Інша ситуація щодо коефіцієнта дефіцитності місцевого бюджету, який не відповідає рекомендованим значенням (≤ 0), і має досить негативну тенденцію.

Зокрема, в кожній групі 2 з 3 показників є позитивними та показують ефективні результати, тому можна зробити висновок, що місцевий бюджет Дунаєвецької об'єднаної громади є стійким, але ще потрібно робити покращення, та намагатися максимально зменшити трансферти та посилювати свої власні доходи для забезпечення фінансової спроможності та стійкості і швидкого реагування на ризики та проблеми, що виникатимуть.

Для наочності проаналізуємо динаміку зміни суми власних доходів та міжбюджетних трансфертів місцевого бюджету Дунаєвецької ОТГ за 2018-2022 рр. (рис. 2.6.).

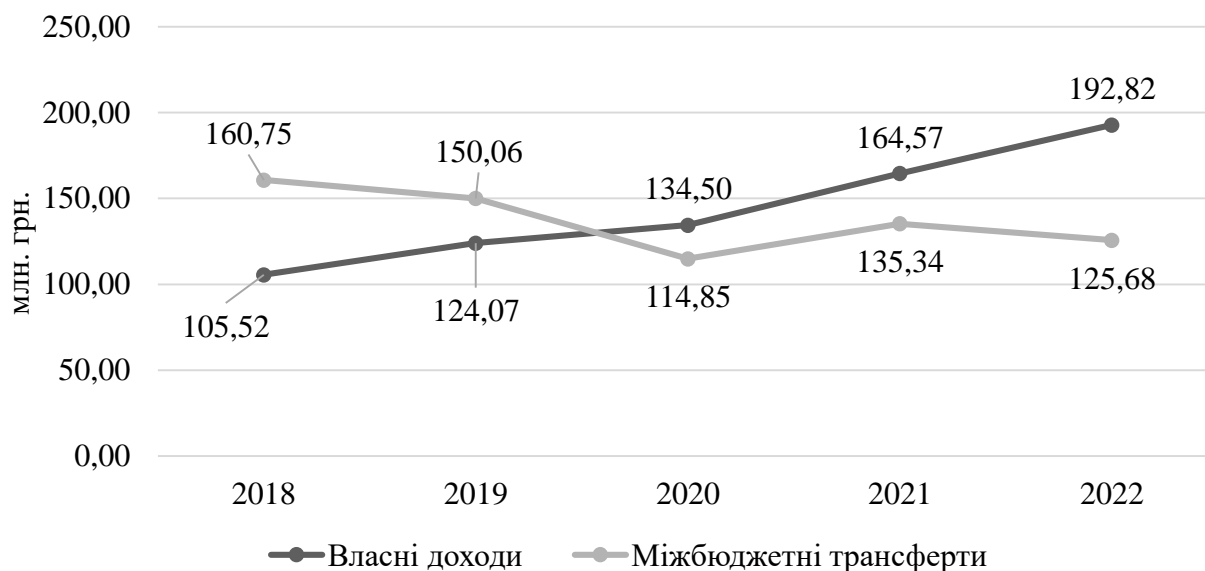

Рис. 2.6. Динаміка власних доходів та міжбюджетних трансфертів місцевого бюджету Дунаєвецької ОТГ 2018-2022 рр., млн. грн.

Джерело: складено автором на основі [12, 17].

Можемо бачити ріст власних доходів та спад міжбюджетних трансфертів. Але якщо динаміка росту власних надходжень є стабільною та однорідною, то з трансфертами спостерігається дещо інша ситуація. Як і в власних доходах загальних місцевих бюджетів України (рис. 2.5.) у 2021 році сума трансфертів зросла, але у 2022 році знову пішла на спад, але все ж дана сума є більшою (125,68 млн. грн.), ніж у 2020 році, коли вона була найменшою (114,85 млн. грн.).

На мою думку, це досить хороші результати, і за умови, що й надалі будуть зростати власні доходи та зменшуватися трансферти, то перспектива збільшення самостійності та незалежності даного місцевого бюджету буде збільшуватися, що дасть змогу зробити бюджет даної громади фінансово стійким.

Отже, про позитивні результати проведення бюджетної децентралізації в Україні говорять показники місцевих бюджетів та збільшення їх частки у зведеному бюджеті України. Зростання зацікавленості ОМС у збільшенні власних надходжень до місцевих бюджетів призводить до реалізації заходів

щодо пошуку нових резервів наповнення і підвищення ефективності адміністрування податків і зборів. З проведеного аналізу, можна стверджувати, що саме податкові доходи є головним аспектом наповнення бюджетів громад, зокрема ПДФО є тим податком, який закриває найбільшу частину потреб громад. Частка місцевих бюджетів у зведеному бюджету без трансфертів складає близько 20%, з незначною динамікою змін зі зростання чи спадання. У 2022 році через вплив повномасштабної війни, спричиненої росією спостерігається спад надходжень до місцевих бюджетів по Україні. Місцеві податки, що були утворені завдяки децентралізації посилюють свою дію та роль. Їх частка в доходах збільшується з кожним роком, що характеризує проведення реформи досить ефективно та оптимістично. Аналізуючи бюджет Дунаєвецької ОТГ, видно загальне зростання самостійності та незалежності даного бюджету. Частка власних доходів збільшується щорічно пропорційно такому ж зниженню частки міжбюджетних трансфертів. Загалом фінансовому формуванню громади є куди вдосконалюватися та зміцнювати свої фінансові позиції і посилювати власну незалежність.

РОЗДІЛ 3

ПРОПОЗИЦІЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОТГ

3.1. Зарубіжний досвід децентралізації бюджетів та можливості його застосування в Україні

У зміцненні та становленні місцевого самоврядування в Європі важливу роль відіграє Європейська хартія, підписана у 1985 р. країнами-учасницями Ради Європи [18]. Саме цей документ описує питання фінансового забезпечення ОМС, адже жодна автономія та права не можуть бути реалізовані в повній мірі, якщо конкретно не визначені власні стабільні джерела доходів бюджетів, якими вони зможуть вільно користуватися в межах повноважень та інтересів громади. Незважаючи на те, що Україна ратифікувала дану Хартію ще у 1996 році, довгий час її норми ігнорувалися, і не було ефективного впровадження її положень. Але у 2014 році цей процес розпочався досить швидкими темпами.

Впровадження бюджетної децентралізації в Україні потребує врахування досвіду роботи місцевих публічних фінансів країн Європейського Союзу, які пройшли довгий шлях у формуванні системи самоврядування та проведенні подібних реформ. Аналіз досвіду цих розвинених країн необхідний для вибору найбільш прийнятної моделі та швидкої адаптації її до поточної ситуації.

Модель децентралізації, що переважає в США та Канаді, базується на повному розмежуванні податків між рівнями влади на три окремі види: центральні податки, муніципальні податки та місцеві податки. Інша широко використовувана міжнародна модель розподілу бюджетних коштів встановлює фіксовані, законодавчо закріплені відсотки розподілу для основних податків. Інша модель ґрунтується на принципі, який передбачає, що усі щаблі влади мають загальну податкову базу та і мають право встановлювати власні ставки оподаткування [7].

Як правило, традиційні моделі не використовуються в чистому вигляді в жодній країні. Здебільшого поширені саме змішані моделі розподілу фінансів між рівнями влади, які відрізняються нормами, національними особливостями та іншими ознаками для кожної країни. При цьому всі ці моделі мають спільні характеристики, які притаманні децентралізаційним процесам, зокрема: збільшення повноважень місцевої влади по визначенню власних податків і зборів; передача додаткових функцій, об'єднання регіонів; спільні підходи до формування та виконання бюджетів; необхідність реформування різних систем розподілу фінансів між владою тощо.

В великій кількості країн активний розвиток децентралізаційних процесів призвів до збільшення сум видатків місцевих бюджетів, в порівнянні з державним. Наприклад, в таких країнах як Швеція, Данія, Іспанія частка видатків місцевих бюджетів у сукупній сумі державного бюджету становить більше 50%. У Австрії, Фінляндії, Франції, Португалії, Ірландії, Данії, наприклад, частка власних надходжень у структурі доходів територіальної громади перевищує 50%, що є, також, дуже важливим показником [7].

Варто звернути увагу і на частки місцевих податків в фінансових джерелах місцевих бюджетів після проведення реформ децентралізації. Зокрема, в Японії дана частка становить близько 1/3 загальних податкових доходів бюджетів громад, у Німеччині – 46%, в Великобританії – 37%, а у США біля 2/3 загального обсягу доходів бюджетів муніципалітетів забезпечують саме місцеві податки та збори [2].

Наша країна-сусід Польща розпочала свій процес децентралізації ще у 90-х роках. Зокрема, спочатку створювалися територіальні громади – гміни, повіти та воєводства. Наслідком стало розподілення повноважень між центральною владою та ОМС, здійснилося реформування процесу перерозподілу податкових надходжень. Так у міських бюджетах Польщі зосереджується близько 40% податків на прибуток, біля 7% надходжень від корпоративних податків та 100% податків на нерухомість. В основу процесу децентралізації було покладено співпрацю регіонів, тобто організація вільних економічних зон, і забезпечення

допомоги регіону, в якого виникає дефіцит чи профіцит, іншими регіонами. Тобто, територіальним одиницям було надано широкий спектр повноважень та можливостей, і саме у них зараз перебувають основні повноваження та фінансові ресурси, що дозволяє громадам ефективно вирішувати питання свого розвитку та бути близькими до своїх жителів [28, с. 686]. Важливим у фінансовій незалежності ОМС в Польщі є їх можливість самостійно приймати рішення про виконання чи не виконання факультативних завдань. Тобто гміни можуть відмовитися від плати податку чи скористатися правом на зниження ставки на деякі місцеві податки та надати пільги від звільнення деяких людей від справляння місцевих податків [24, с. 162-163]. Тобто, досвід Польщі показує ефективно впровадження децентралізаційних процесів, як для місцевих одиниць, так і для держави в цілому: збільшення державних та міжнародних інвестицій, поліпшення інвестиційного клімату, розвиток малого бізнесу і т.д..

Цікавим є проведення реформи в Латвії, яка, також, колись була в складі Радянського Союзу, і розпочинала свій шлях з схожими початковими умовами до України. Цей процес в Латвії був успішно завершений у 2009 році, і її реформа охоплювала три напрямки: юридичний, фінансовий та адміністративно-територіальний. Кожен цей напрям був проведений відокремлено, і механізми кожного не узгоджувалися з іншими. Початком було прийняття закону «Про місцеве самоврядування», який визначив сутність, права, обов'язки та фінансову базу забезпечення ОМС. Щодо фінансової реформи, то усе розпочалося з прийняття відповідної законодавчо-нормативної бази. В теперішній час основними джерелами надходжень місцевих бюджетів в Латвії є податкові доходи, місцеві мита, трансферти, плати від надання послуг та взаємні розрахунки місцевих спільнот [28, с. 687]. Якщо розглядати податкові надходження, то найбільшу частку займає ПДФО, який розподіляється між рівнями бюджетів та податок на майно (100% якого перерозподіляється до місцевих бюджетів). Досвід Латвії є досить цікавим, адже місцеві бюджети не мають власних податків в фактичному розумінні, а усі податкові надходження є розподіленими [6].

В переважній більшості країн ресурси, якими наділені місцеві органи влади поділяють на чотири категорії, як і в Україні, тобто це податкові та неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом та трансферти. Але податкові надходження та трансферти (дотації та субвенції) є найбільшими.

Розглянемо податкову базу місцевих бюджетів Німеччини, в якій всі податки та розподіл встановлюється федеральною владою. Є як власні, так і розподілені податки, наприклад, до розподілених належать ПДФО, ПДВ, які загалом складають близько 40% усіх податкових надходжень місцевих бюджетів. Щодо власних податків, то це податок на підприємницьку діяльність, періодичний податок на нерухомість, торговий податок та податки на розваги та на собаки. В місцевих бюджетах Данії найбільшу частку з власних податків займає податок на доходи фізичних осіб (близько 90% податкових доходів), також податок на нерухоме майно та церковний податок [32].

Цікавим для розгляду є досвід децентралізації Словаччини, успішність якої супроводжувалася симетричним розподілом бюджетних коштів. Ключовим при здійсненні реформи було укріплення фінансової бази місцевого самоврядування та визначення власних доходів ОМС і розвиток процесу фінансування делегованих функцій. Також був здійснений перехід від дотаційного фінансування функцій місцевих органів, за якого держава забезпечує видатки через трансферти, до формування абсолютно фінансово спроможних та самодостатніх територіальних одиниць, які фінансують свої потреби власними доходами. Місцеві податки в Словаччині вважаються факультативними, тобто муніципалітети самостійно вирішують доцільність застосування того чи іншого податку, порядок його нарахування та сплати. Зокрема, такими податками вважаються: податок на нерухомість, податок за надання житла, податок з власників собак, з автоматів для продажу, з атомної установки, податок на в'їзд в історичну частину міста, податок на використання громадського транспорту та податок з невіграшних гральних автоматів [23, с. 29-32].

В Європі є багато країн, в яких місцеві бюджети мають високу фінансову автономію, таким чином, що їхні фінансові формування дуже слабо або взагалі

фактично не залежать від державного бюджету і формуються виключно за рахунок власних доходів. Зокрема, до таких країн належать Австрія, Фінляндія, Швейцарія та Швеція. Їхню фінансову основу складають місцеві податки та надбавки до загальнодержавних податків. При цьому, існують і країни, місцеві бюджети яких в більшій мірі формуються за рахунок трансфертів з державного бюджету. Це, наприклад, Італія, Ірландія, Португалія (трансферти складають 60-80% доходів), в Албанії – це 96% загального обсягу доходів [25, с. 147].

Досвід Фінляндії свідчить про те, що при зростанні ролі податкових надходжень до місцевих бюджетів, на відмінну від трансфертів загострюються питання фінансової розбіжності між регіонами, тому що зміни в економічній кон'юнктурі мають різний вплив на динаміку зміни податкових надходжень. І посилення цієї регіональної диференціації спричиняє створення проблем щодо бюджетного вирівнювання та забезпечення найбідніших регіонів достатніми для функціонування фінансовими ресурсами. Тоді як для найбагатших регіонів зростання податкових доходів при сприятливій кон'юнктурі буде призводити до збільшення видатків, які складно буде забезпечувати при погіршенні умов на умовному етапі спаду економіки. Тому у Фінляндії відводиться значне місце питанню вирівнювання бюджетних доходів, які, якраз, спрямовані на зменшення наслідків від регіональних диференціацій у доходах та створенню умов для максимального забезпечення однакових стандартів надання публічних послуг муніципалітетами [4, с. 87]. При цьому, варто зазначити, що муніципалітети у Фінляндії фактично не використовують надані їм права щодо підвищення податкових ставок для підвищення свої доходів. Наприклад, більша кількість цих регіонів встановила додаткову ставку на ПДФО на рівні 18-19%. Це пояснюється тим, що активна конкуренція буде заважати їхній співпраці, яка є більш результативною та приносить більше користі саме при таких умовах. Таким чином, муніципалітети формують єдину узгоджену позицію в переговорах з центральною владою щодо визначення обсягу трансфертів [15, с. 134].

Розгляд особливостей досвіду зарубіжних країн свідчить про те, що кожна країна мала свою специфіку. Максимально недоцільним є конкретне

впровадження їхнього досвіду без врахування особливостей економічного, територіального, політичного та інших сфер розвитку України. Тим не менш, опираючись на досвід інших країн можна уникнути деяких труднощів та проблем, які виникатимуть в процесі, і передбачити їх швидке вирішення або недопущення. Виходячи з проаналізованого досвіду можна виділити основні шляхи впровадження децентралізаційної реформи загалом:

- розмежування обов'язків, прав, повноважень для різних рівнів влади;
- забезпечення ефективної регіональної політики для рівномірного місцевого розвитку;
- обов'язкове введення принципу субсидіарності;
- розширення прав громад щодо вирішення місцевих проблем та забезпечення життєдіяльності громадян;
- адміністративно-територіальний розподіл із збереженням цілісності держави та унітарного устрою;
- реалізація бюджетної та фінансової реформи з врахування інтересів держави в цілому та місцевих об'єднань.

Відповідно до розвитку децентралізації в зарубіжних країнах можна стверджувати, що цей процес в більшості країн характеризується адміністративною децентралізацією та укрупненням регіонів з метою забезпечення спроможних громад. В структурі доходів бюджетів місцевого самоврядування головне місце займають податкові надходження, трансферти з державних бюджетів. А серед податків найзначнішим виділяється ПДФО, частка якого є найбільшою серед доходів місцевих бюджетів.

3.2. Можливості подальшого розвитку місцевого самоврядування для збільшення фінансового забезпечення в реаліях війни

Повномасштабна війна в Україні, яка розпочалася 24 лютого 2022 року через агресію зі сторони росії, призвела до чималих труднощів та зрушила

механізми в країні щодо економічної взаємодії. Тим не менш, дана ситуація чітко показала та дала зрозуміти наскільки ефективним є процес підтримки та забезпечення механізмів взаємодії державних органів влади та ОМС. Саме це допомогло нашій країні вистояти на початкових етапах, коли відбувся ефект несподіваності нападу на нашу державу. Можливість швидкого прийняття рішень на місцях дозволило ефективно вирішувати проблеми та протистояти ворогу, не очікуючи на підтвердження від вищих органів влади.

В цій ситуації загострилося обговорення подальшої долі реформи децентралізації, особливо у воєнний стан. Багато науковців ведуть дискусії щодо доцільності автономного прийняття рішень ОМС. Хтось стверджує, що потрібно будувати жорстку централізовану вертикаль влади, інші притримуються думки про збереження самостійності об'єднаних громад щодо управління власними фінансовими коштами та людським капіталом, адже саме це дозволяє ефективно використовувати дані кошти для максимально якісного забезпечення потреб населення [6]. Виходячи з попередніх досягнень децентралізаційного процесу, більш доцільним є спрямування сил на адаптацію вже існуючого механізму до особливостей воєнного часу, тобто покращення гнучкості, чіткості та стабільності, ніж повністю перетворювати це на авторитарну жорстку систему, яка точно спричинить багато труднощів, особливо з перспективою подальшої відбудови держави після закінчення війни.

На мою думку, сучасна децентралізація максимально допомогла вистояти напад російських військ та зменшити проблеми, які виникали. Завдяки економічній самостійності, громади ухвалювали рішення швидко та ефективно в координації з державними органами влади. Тобто, модель, яку ми розпочали впроваджувати в 2014 році є дійсно ефективною та показує свої результати, тому важливим є не зупиняти її, а покращувати та будувати ще більш дієві механізми самостійності та взаємодії ланок влади в різноманітних сферах. Законодавчо було швидко відреаговано на особливості воєнного стану. Зокрема, у травні 2022 року були внесені деякі зміни до законів України щодо роботи місцевого самоврядування. «Наприклад, на період воєнного стану в повноваження міських

голів були додані повноваження щодо приймання рішень для передачі коштів з місцевих бюджетів на потреби Збройних сил України чи забезпечення заходів правового режиму воєнного стану» [36, с. 184-185]. Ці зміни були внесені для забезпечення максимальної швидкості прийняття управлінських рішень, зокрема для допомоги Збройним силам України та вимушено переміщеним особам.

Зважаючи на результати реформи децентралізації в теперішніх умовах є необхідним її продовження та ефективного завершення. Особливо важливим це буде для відновлення економіки та держави в цілому. Міцність фінансової основи громад, її гнучкість, адаптивність, автономія та самостійність стають головними рушійними силами відновлення вже зараз. «Усі пропозиції, які впливають з суті реформи децентралізації, тобто збільшення частки податків, що передаються в місцеві бюджети; вдосконалення фіскальної достатності; заохочення ОМС до розвитку; запобігання податковим боргам; здійснення соціально-економічного розвитку громад та покращення залучення громадськості до процесів прийняття рішень та моніторингу руху бюджетних коштів – є актуальними й досі» [36, с. 185-186]. Але необхідно враховувати і сучасні реалії, та особливості післявоєнного періоду. По-перше, зараз важливою є законодавчо-нормативна база для ефективної роботи бюджетної сфери, оперативне та безперервне виконання бюджетів та максимального забезпечення життєво необхідних потреб громадян. По-друге, необхідно врахувати специфіку впровадження деяких інструментів державної політики щодо тилкових, прифронтових, фронтових та територій, що є окупованими.

Загалом, процес децентралізації є незавершеним, і щоразу з'являються нові виклики, які потребують негайного вирішення. Після закінчення другого етапу реформи, наступним кроком мало би бути перетворення районних та обласних державних адміністрацій на органи префектурного типу, і наділення їх опціями нагляду за повноваженнями, що були делеговані, але війна загальмувала цей процес. Ще одним значним викликом буде відбудова прозорої моделі на територіях, які перебували під окупацією. Цей процес займе досить тривалий

період за даними політиків та інших експертів, і основним інструментом будуть військові адміністрації даних територій [3].

Відповідно до проаналізованого досвіду зарубіжних країн, дослідження бюджетів місцевого самоврядування України та проблем, з якими стикаються в процесі формування фінансової бази, можна виділити основні шляхи їх покращення та перспективного вирішення:

- підвищення ефективності місцевих податків та зборів;
- збільшення ролі місцевих податків та їхньої частки в загальних доходах бюджетів;
- вдосконалення взаємодії державних та місцевих органів влади;
- підвищення кваліфікації робітників ОМС;
- забезпечення максимально прозорого та ефективного контролю з боку держави та громадськості за використанням коштів з місцевих бюджетів та діяльністю керівників;
- покращення законодавства з виділенням чіткого та стабільного розподілу повноважень;
- організація єдиної та стандартизованої бази даних;
- стимулювання інвестицій у території, тобто підвищення інвестиційної привабливості громад;
- розвиток співпраці між громадами.

Щодо забезпечення контролю за діяльністю ОМС та використанням коштів, то з 2015 року ці функції покладені на Державну аудиторську службу України, Рахункову палату та Державну казначейську службу. Однак ця система фінансового контролю досі не є комплексною, яка могла б забезпечити якісне управління ризиками, подання звітності та соціальну відповідальність [14]. Тому для покращення цього процесу, необхідно здійснювати аудит за напрямками, посилити відповідальність керівників за порушення норм та законодавства України, ввести чітку методику оцінювання ефективності контролю за фінансами тощо.

Незважаючи на успішність реформи децентралізації, у 2023 році досі залишається низка нерозв'язаних питань. Необхідно встановити дієвий та незалежний механізм нагляду за законністю рішень ОМС на законодавчому рівні. Вирішенням тут може слугувати запровадження інституту префектів, що посилює підзаконність рішень на місцях. Наступним напрямком є вдосконалення служби в місцевих органах та її поєднання з положеннями державної служби. Тобто мова йде про створення інструментів, які забезпечать захист інтересів працівників на місцевому рівні [38].

Заступник Міністра розвитку громад та територій України В'ячеслав Негода зазначив, що незважаючи на тривалу війну, місцеве самоврядування зберегло всі свої демократичні принципи функціонування. «Ми не забрали у місцевого самоврядування жодного повноваження. Навпаки, щоб оперативніше і якісніше вирішувати питання на місцях, Уряд і Парламент прийняли ряд рішень, які наділяють місцеву владу додатковими функціями. Ми також постійно намагаємося збалансувати бюджети. Державний бюджет 2023 року, незважаючи на величезні оборонні потреби і дефіцит, все ж не створює обмежень для громад», - сказав В'ячеслав Негода [29]. Заступник наголошує на тому, що Україна буде розвивати місцеве самоврядування і під час війни, і після її завершення.

В рамках онлайн-форуму «Децентралізація 2023. Законодавчий порядок денний в умовах війни» голосуванням було визначено пріоритети завдань в умовах децентралізації та подальшого впровадження реформи, зокрема, чітке розмежування повноважень між ОМС та місцевими органами виконавчої влади, порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою, закріплення нагляду за законністю рішень ОМС та забезпечення участі громадськості в ухваленні рішень місцевими органами [13].

Загалом, децентралізація є дійсно важливим процесом, особливо в теперішніх реаліях. Громади стають більш економічно потужними, завдяки згуртованості людей та компактнішому і оперативнішому управлінні. Досвід європейських країн показує, що децентралізація є дійсно одним із найбільш

ефективних способів для забезпечення фінансової автономії та стійкості бюджетів ОМС, забезпечення прозорості та ефективності використання коштів бюджету, підвищення рівня життя населення з орієнтацією на потреби кожної громади. Вона відіграє головну роль у трансформації суспільства та переходу до більш локальної відповідальності на дії та повноваження, які завдяки реформі надаються місцевим органам влади. Децентралізаційні процеси, навіть у критичний період, показали свою дієвість та допомогли протистояти ворогу, не тільки на військовому фронті, а й на економічному. Необхідно підвищувати контроль над діяльністю ОМС, розробляти дієву модель підтримки та відбудови постраждалих регіонів, і забезпечити гнучкіше стратегічне планування, в якому чітко визначити дії влади при різних варіантах подій в країні та безпосередньо в конкретних громадах.

ВИСНОВКИ

Доходи місцевих бюджетів є основою ефективного функціонування місцевого самоврядування. З 2014 року проводиться реформування даної сфери шляхом децентралізації, яка заключається в організації якісного управління фінансовими ресурсами громадян. В її основу покладено розподіл повноважень та прав кожного рівня влади та визначається сфера їх відповідальності. Децентралізована система дозволяє реалізувати інтереси населення через функції місцевих органів. Передавання повноважень щодо управління доходами та видатками для забезпечення надання якісних публічних послуг – суть бюджетної децентралізації. Вона націлена на активізацію розвитку усіх регіонів країни в їх власних інтересах та інтересах держави в цілому.

За період проведення реформи утворено 1469 об'єднаних територіальних громад та реорганізовано рівні управління на місцях. Реформа спрямована на побудову механізму, який дозволить організувати місцеве самоврядування для забезпечення якісного та повноцінного життя громадян. Основними результатами децентралізації в Україні зараз є зміцнення самостійності бюджетів місцевого значення; закріплення на ними більшої кількості доходів, тим самим, сформувавши стабільну ресурсну базу джерел власних надходжень; проведення вирівнювання бюджетів для територіально справедливого розвитку кожної громади тощо.

Загалом, значно змінилася база доходів бюджетів ОТГ, в яких найбільшу частку займають податкові надходження (близько 70% у 2022 році), а серед них найвагомішим є ПДФО, який щорічно має високу динаміку росту. За роки здійснення аналізу, значно зростає і частка місцевих податків та зборів, що свідчить про збільшення їхньої ролі у формуванні бюджетів.

Показники виконання місцевих бюджетів, і зростання їх частки у зведеному бюджеті свідчать про дуже позитивні результати здійснення реформи. ОМС зацікавлені у зростанні власних надходжень до бюджету, покращенню

якості реалізації проектів для забезпечення надання послуг населенню та пошуку різних шляхів забезпечення резервів наповнення місцевого бюджету.

Для більш поглибленого розуміння стану ефективності проведення реформи я проаналізувала місцевий бюджет Дунаєвецької міської об'єднаної територіальної громади, що була утворена у 2015 році. Загалом, я прийшла до висновків, що в громади є значні зрушення та ріст в формуваннях власних бюджетів. Власні доходи збільшуються з кожним роком, при тому зменшується і частка наданих трансфертів, що характеризує те, що бюджет ОТГ стає більш самостійним та незалежним. За 5 років аналізу спостерігається загальна тенденція збільшення надходжень - приріст доходів у 2022 році в порівнянні з 2018 р. складає близько 20%. Також я здійснила аналіз фінансової стійкості даного бюджету, і можу стверджувати, що він є переважно стійким, але, все ж, ще потребуються зростання фінансової бази та зменшення сум трансфертів. Для цього необхідно розвивати та покращувати інвестиційну привабливість громади для залучення інвестицій та розвитку інфраструктури.

Задля ефективного проведення децентралізаційного процесу необхідно враховувати досвід інших країн, які вже пройшли цей етап, але зважати на те, що кожна держава є особливою, і має свої відмінні риси, тому цей процес не можливо буде відтворити повністю. Необхідно розглянути проблеми та переваги децентралізації за кордоном, і зробити висновки. Розуміння з якими проблемами стикалися країни, які є найбільш ближчими за вихідними даними початку цієї реформи до України, дасть змогу передбачити та уникнути деяких помилок або могли швидко їх виправити. Розглянувши деякі країни Європейського Союзу, я побачила, що є частина країн, в яких місцеві бюджети формуються виключно на власних доходах і практично не залежать від державного бюджету. При цьому був і ряд країн бюджет, яких формується переважно з трансфертів. Зокрема процес децентралізації в кожній країні супроводжувався такими характеристиками: розмежуванням обов'язків між рівнями влади, дотримання принципу субсидіарності, розширенням прав громад, реалізації бюджету з максимальним врахуванням інтересів мешканців тощо.

Станом на 2023 рік було проведено два етапи даної реформи, але початок повномасштабної війни 24 лютого 2022 року загальмував проведення наступного етапу, і спричинив чимало труднощів для економіки держави в цілому та місцевого самоврядування в тому числі. Але дана ситуація чітко дала зрозуміти ефективність результатів децентралізації, завдяки якій місцеві громади змогли вистояти напад та забезпечити вагому підтримку населення, допомогу Збройним силам України, організувати захист – усе це відбувалося завдяки можливості громад самостійно приймати рішення, що входять до їхньої компетенції, не очікуючи вказівок від вищих органів влади по даних питаннях. Це дає розуміння, що процес, який розпочався в 2014 році має результат, але роботи ще дуже багато, і зараз нові проблеми тільки розширюються. Але важливо закінчити децентралізацію, і зробити це ефективно, особливо це питання буде нагальним після закінчення війни і початку відбудови нашої держави. Тому зараз не потрібно зупинятися, а вдосконалювати законодавчу базу, яка буде передбачати різні сценарії для регіонів, які були тилловими, прифронтовими, фронтовими та, які перебували під окупацією. Необхідно розмежувати процеси відновлення, відбудови та розвитку для кожного з них, організувати прозорий та дієвий механізм використання коштів бюджету та його формування, і створити можливості для посилення фінансової самостійності кожної громади нашої України.

Результат децентралізації має бути в створенні сильної, розвиненої демократичної держави з фінансово спроможним місцевим самоврядуванням, яке здатне самостійно покривати власні потреби, що виходять з інтересів мешканців та протистояти виникаючим ризикам. Спроможна територіальна громада з власними фінансовими ресурсами та високою інвестиційною привабливістю – саме це є кінцевою метою сучасної реформи децентралізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авалов З. Децентралізація и самоуправління у Франції. Від реформ Бонапарта до наших днів: політ. Дослідж. 1905. 347 с.
2. Бартош С.В. Актуальні питання бюджетної децентралізації в Україні. *Наукові праці НДФІ*. 2018. № 4 (85). С. 47-58. http://npndfi.org.ua/docs/NP_18_04_047_uk.pdf
3. Безгін В. Країна громад в умовах війни. Який був 2022-й для децентралізації та місцевого самоврядування. *LB.ua*. 2022. URL: https://lb.ua/news/2022/12/28/540561_kraina_gromad_umovah_viyni_yakim_buv.html
4. Бондарук Т., Бондарук І. Вінницька О. Зарубіжний досвід розвитку бюджетної децентралізації. *Науковий вісник національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2018. № 3. С. 83-95.
5. Бондарук Т., Бондарук І., Дубина М. Методичний інструментарій оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів України. *Світ фінансів*. 2019. № 2 (59). С. 60-72.
6. Борщевський В. та інші. Війна. Громади. Децентралізація. Як налагодити ефективне управління громадами в сучасних геополітичних реаліях. *Громадський простір*. 2022. URL: <https://www.prostir.ua/?news=vijna-hromady-detsentralizatsiya-yak-nalahodyty-efektyvne-upravlinnya-romadamy-v-suchasnyh-heopolitychnyh-realiyah>
7. Булавинець В. М. Бюджетна децентралізація: сутність та специфіка реалізації в Україні. *Ефективна економіка*. 2021. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9747>
8. Бюджетний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 02.05.2023)
9. Возняк Г. В. Переваги та ризики бюджетної децентралізації: теоретико-методологічні аспекти. *Проблеми економіки*. 2015. № 2. С. 253-257.

10. Гурне Б. Державне управління; пер. з франц. В. Шовкуна. К.: Основи, 1994. 165 с.
11. Державне управління та державна служба: словн.- довід. / уклад. О. Ю. Оболенський. К. : КНЕУ, 2005. 480 с.
12. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 30.04.2023)
13. Децентралізація 2023: яких законодавчих змін потребує місцеве самоврядування – головні тези Форуму. *Децентралізація*. 2023. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/16179>
14. Децентралізація: *офіційний веб-сайт*. URL: <https://decentralization.gov.ua> (дата звернення: 24.04.2023)
15. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів / За ред. д-ра екон. наук І. О. Луніної; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. К., 2010. 320 с.
16. Дроздовська О. С. Теоретичні засади фінансової децентралізації. *Фінанси України*. 2008. № 8. С. 19-25.
17. Дунаєвецька міська рада об'єднаної громади: *офіційний веб-сайт*. URL: <http://dungrada.gov.ua> (дата звернення: 03.05.2023)
18. Європейська хартія місцевого самоврядування : Рада Європи; Хартія, Міжнародний документ від 15.10.1985. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 06.05.2023)
19. Костирко Л. А., Велентейчик Н. Ю. Методичні засади комплексного аналізу фінансової стійкості місцевих бюджетів. *Фінансовий простір*. 2016. № 1 (21). С. 83-90.
20. Кукарцев О. Інституціональні механізми регіональної політики: централізація і децентралізація влади. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2007. №19. С. 102 – 108.
21. Малиновський В. Я. Словник термінів і понять з державного. 2-ге видання, доповн. і виправл. К.: Центр сприяння інституц. Розвитку держ. Служби, 2005. 254 с.

22. Мінфін: *офіційний веб-сайт*. URL: <https://minfin.com.ua/> (дата звернення: 04.05.2023)

23. Молдован О. О. Бюджетна децентралізація: досвід ефективної реформи Словаччини для України. *Sures Policy Paper*. Київ. 2010.

24. Мрочковська Б. Реалізація принципу фінансової незалежності в діяльності гмін. *Світ фінансів*. 2006. № 4. С. 162–163.

25. Онищенко С. В. Бюджетна децентралізація: особливості запровадження, проблеми та перспективи. *Фінанси, учет, банки*. 2016. № 1 (21). С. 145-153.

26. Оносовський Д. Податки під час війни: що змінилося для бізнесу. 2022. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/211250_podatki-pd-chas-vyni-shcho-zmnilosya-dlya-bznesu

27. Петленко Ю. Фінансова децентралізація як напрямок підвищення фінансової незалежності місцевих бюджетів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2020. № 4. С. 39-47.

28. Пігуль Н. Г., Люта О. В. Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. №9. С. 684-688.

29. Після війни місцеве самоврядування в Україні підніметься на більш високий щабель – результати діалогів високого рівня у Страсбурзі. *Децентралізація*. 2022. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15735>

30. Податковий кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 01.05.2023)

31. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text> (дата звернення: 20.04.2023)

32. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад : Постанова Кабінету Міністрів України; Методика, Форма типового документа, Паспорт від 08.04.2015 № 214. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 02.05.2023)

33. Про співробітництво територіальних громад : Закон України від 17.06.2014 № 1508-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (дата звернення: 20.04.2023)

34. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України; Концепція від 01.04.2014 № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення: 20.04.2023)

35. Про утворення та ліквідацію районів : Постанова Верховної Ради України від 17.07.2020 № 807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text> (дата звернення: 24.04.2023)

36. Ратушняк Д. Децентралізація: виклики під час війни. *Актуальні питання фінансової теорії та практики* : збірник матеріалів Десятої заочно-дистанційної наукової конференції студентів і молодих вчених (26 квітня 2023 р.) м. Тернопіль : ЗУНУ. 2023. Ч. 1. С. 184-186.

37. Сірик З. О. Фінансова децентралізація як передумова нарощення потенціалу місцевого самоврядування в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2020. Випуск 1 (141). С. 10-20. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-1-2>

38. Урядовий портал: *єдиний веб-портал органів виконавчої влади*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi> (дата звернення: 06.05.2023)

39. Фещенко Н. М. Сутність та особливості децентралізації: понятійний апарат. *Вісник ЖНАЕУ*. 2016. № 1 (54), т. 2. С. 167-179.

40. Форкун І., Гордєєва Т., Мунджішвілі Т. Комплексна оцінка фінансової стійкості місцевих бюджетів як індикатор підвищення рівня бюджетного менеджменту в умовах реформи децентралізації владних повноважень. *Modeling the development of the economic systems*. 2021. № 2. С. 46-53.

41. Шкелебей О. Податок на нерухомість: хто не сплачує за 2021-2021 роки. 2023. URL: <https://mind.ua/openmind/20252360-podatok-na-neruhomist-hto-ne-splachue-za-20212024-roki>

ДОДАТКИ

Додаток А

Підходи до трактування сутності поняття «децентралізація»

Автор	Визначення
1	2
О. Кукурцев	Скасування або послаблення одноосібних функцій центру з появою цих функцій в інших організаційних структурах, які мають певну самостійність.
Б. Гурне	Спосіб територіальної організації влади, при якому держава передає право на прийняття рішень по визначених питаннях або у визначеній сфері структурам локального або регіонального рівня, що не входять у систему виконавчої влади і є відносно незалежними від неї.
О. Оболенський	Передання частини функцій державного управління центральних органів виконавчої влади місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування, розширення повноважень нижчих органів за рахунок вищих за рівнем.
В. Малиновський	Процес передачі частини функцій та повноважень вищими рівнями управління нижчим (від центральних органів виконавчої влади до місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування); у широкому розумінні – ослаблення або скасування централізації.
О. Дроздовська	Право незалежного та самостійного прийняття рішень децентралізованими одиницями.
З. Авалов	Розширення компетенції місцевих адміністративних органів, що діють у межах своєї компетенції незалежно від центральної влади.
Г. Возняк	Система відносин, що виникають між різними рівнями влади у процесі розподілу повноважень щодо прийняття управлінських рішень із формування та використання бюджетних ресурсів.

Джерело: складено автором на основі [1, с. 154; 9, с. 254; 10, с. 88; 11, с. 111; 16, с. 22; 20, с. 102; 21, с. 51].

Питома вага надходжень до місцевих бюджетів у структурі зведеного бюджету
України за 2018-2022 рр., %

Статті доходів	2018	2019	2020	2021	2022	2022 р. до 2018 р., в.п.
1	2	3	4	5	6	7
Податкові надходження	23,6	25,3	25,1	23,8	29,3	5,7
Неподаткові надходження	14,5	12,3	9,2	13,4	6	-8,5
Доходи від операцій з капіталом	76,5	94,1	97,8	91,3	78,8	2,3
Всього	22,2	23,2	22,6	22,7	19,0	-3,2
Податкові надходження						
Податок на доходи фізичних осіб	60,1	60,1	60,3	60,7	70,4	10,3
Акцизний податок	10,4	10	10,1	9,9	11,3	0,9
Податок на прибуток	8,8	8,7	8,3	9,8	10,3	1,5
Місцеві податки та збори	100	100	100	100	100	0,0
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	9,6	10,1	8,1	9,6	9,3	-0,3
Інше	110,3	36,7	38,7	34,6	32,2	-78,1
Всього	23,6	25,3	25,1	23,8	29,3	5,7
Неподаткові надходження						
Надходження бюджетних установ	29,1	27,5	16	17,6	6,1	-23,0
Доходи від власності та підприємницької діяльності	2,1	1,4	1,3	2,9	1,5	-0,6
Адміністративні збори та платежі	19,9	30,9	29,7	27	34,3	14,4
Інше	16,2	13	14,5	9,1	6,9	-9,3
Всього	14,5	12,3	9,2	13,4	6	-8,5

Джерело: складено автором на основі [12].

Структура фактичних надходжень до місцевих бюджетів України у 2018-2022

рр., %

Стаття надходження	2018	2019	2020	2021	2022	Структурне відхилення 2022 р. до 2018 р., в.п.
1	2	3	4	5	6	7
Податкові надходження, в т.ч.:	41,35	48,26	60,57	59,7	70,88	29,53
– Податок та збір на доходи фізичних осіб	24,57	29,53	37,72	36,55	51,48	26,91
– Податок на прибуток підприємств	1,65	1,83	2,07	2,77	2,43	0,78
– Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	0,86	0,94	0,98	1,48	1,57	0,71
– Акцизний податок	2,45	2,45	3,3	3,07	2,36	-0,09
– Податок на майно	5,56	6,78	7,94	7,45	6,63	1,07
– Туристичний збір	0,02	0,04	0,03	0,04	0,03	0,01
– Єдиний податок	5,26	6,29	8,07	7,97	8,51	3,25
– Екологічний податок	0,38	0,4	0,44	0,36	0,28	-0,10
Неподаткові надходження, в т.ч.:	4,98	4,66	4,55	4,68	3,97	-1,01
– Доходи від власності та підприємницької діяльності	0,33	0,29	0,33	0,29	0,24	-0,09
– Адміністративні збори та платежі	0,82	0,83	0,87	0,83	0,77	-0,05
– Інші неподаткові надходження	0,43	0,42	0,54	0,31	0,22	-0,21
– Власні надходження бюджетних установ	3,41	3,12	2,80	3,25	2,75	-0,66
Доходи від операцій з капіталом	0,38	0,52	0,74	0,60	0,41	0,03
Дотації та субвенції	53,17	46,45	34	34,92	24,68	-28,49
Цільові фонди	0,12	0,11	0,14	0,1	0,06	-0,06

Джерело: складено автором на основі [12].

Фактичні надходження до місцевих бюджетів України у 2018-2022 рр., млрд.

грн.

Стаття надходження	2018	2019	2020	2021	2022	Приріст 2022 р. до 2018 р., %
Податкові надходження, в т.ч.:	232,533	270,546	285,572	346,713	393,461	69,21
Податок та збір на доходи фізичних осіб	138,159	165,504	177,826	212,230	285,757	106,83
Податок на прибуток підприємств	9,300	10,230	9,777	16,093	13,512	45,29
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	4,821	5,278	4,637	8,569	8,741	81,30
Акцизний податок	13,797	13,718	15,554	17,849	13,082	-5,19
Податок на майно	31,272	37,994	37,433	43,243	36,791	17,65
Туристичний збір	0,091	0,196	0,131	0,244	0,186	105,49
Єдиний податок	29,564	35,270	38,031	46,282	47,226	59,74
Екологічний податок	2,142	2,238	2,090	2,073	1,575	-26,45
Неподаткові надходження, в т.ч.:	28,027	26,105	21,463	27,183	22,041	-21,36
Доходи від власності та підприємницької діяльності	1,860	1,631	1,579	1,678	1,312	-29,47
Адміністративні збори та платежі	4,589	4,642	4,117	4,803	4,271	-6,92
Інші неподаткові надходження	2,399	2,354	2,558	1,812	1,194	-50,22
Власні надходження бюджетних установ	19,179	17,478	13,209	18,890	15,263	-20,42
Доходи від операцій з капіталом	2,143	2,929	3,473	3,462	2,276	6,18
Дотації та субвенції	299,034	260,346	160,323	202,769	136,977	-54,19
Цільові фонди	0,678	0,602	0,649	0,571	0,342	-49,52
Разом доходів	562,416	560,528	471,480	580,699	555,097	-1,30

Джерело: складено автором на основі [12].

Склад та структура надходжень до місцевого бюджету Дунаєвецької об'єднаної територіальної громади за 2018-2022 рр., тис. грн.

Показник	2018	2019	2020	2021	2022
1	2	3	4	5	6
Податкові надходження	94750,16	110636,02	124875,66	150402,38	170196,87
Частка в загальній сумі доходів	35,58%	40,36%	50,08%	50,15%	53,44%
Неподаткові надходження	10391,72	12042,61	8467,19	10383,53	14996,41
Частка в загальній сумі доходів	3,90%	4,39%	3,40%	3,46%	4,71%
Доходи від операцій з капіталом	357,76	1358,62	1134,52	3763,63	7606,57
Частка в загальній сумі доходів	0,13%	0,50%	0,45%	1,25%	2,39%
Цільові фонди	18,58	29,84	25,93	20,42	21,86
Частка в загальній сумі доходів	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%
Трансферти	160753,02	150060,49	114847,81	135344,10	125683,71
Частка в загальній сумі доходів	60,37%	54,74%	46,06%	45,13%	39,46%
Разом доходів	266271,24	274127,57	249351,10	299914,06	318505,40

Джерело: складно автором на основі [12, 17].

Склад та структура податкових надходжень до місцевого бюджету
 Дунаєвецької об'єднаної територіальної громади за 2018-2022 рр., тис. грн

Показник	2018	2019	2020	2021	2022
1	2	3	4	5	6
Податок на доходи фізичних осіб	55934,62	68446,95	75313,65	91414,64	109392,92
Частка від податкових доходів	59,03%	61,87%	60,31%	60,78%	64,17%
Податок на прибуток підприємств	0,10	0,04	-	18,09	87,71
Частка від податкових доходів	0,0%	0,0%	-	0,01%	0,06%
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	22,25	465,89	639,58	733,61	687,95
Частка від податкових доходів	0,02%	0,42%	0,51%	0,49%	0,40%
Внутрішні податки на товари і послуги	5655,21	4941,56	5716,89	6983,14	4930,17
Частка від податкових доходів	5,97%	4,47%	4,58%	4,64%	2,90%
Місцеві податки та збори	33098,09	36742,15	43161,44	51226,69	55056,94
Частка від податкових доходів	34,93%	33,21%	34,56%	34,06%	32,35%
Інші податки та збори	39,89	39,44	44,10	26,21	41,17
Частка від податкових доходів	0,04%	0,04%	0,04	0,02%	0,02%
Усього податкових надходжень	94750,16	110636,02	124875,66	150402,38	170196,87

Джерело: складно автором на основі [12, 17].

Показники оцінки фінансової стійкості місцевого бюджету

Показник	Розрахунок	Рекомендоване значення
1	2	3
Показники фінансової спроможності бюджету		
Коефіцієнт стійкості	співвідношення міжбюджетних трансфертів з державного бюджету до видатків бюджету	$<0,3$
Коефіцієнт податкової самостійності	співвідношення податкових надходжень місцевого бюджету до загальної суми надходжень місцевого бюджету	$\geq 0,3$
Коефіцієнт бюджетного покриття за рахунок власних коштів	співвідношення власних доходів місцевих бюджетів (без офіційних трансфертів) до видатків місцевих бюджетів	↑
Показники фінансової автономії місцевих бюджетів		
Коефіцієнт самостійності	співвідношення власних доходів місцевого бюджету до загальної суми доходів місцевого бюджету (включаючи трансферти)	↑
Коефіцієнт бюджетної залежності	співвідношення міжбюджетних трансфертів до суми видатків місцевого бюджету та міжбюджетних трансфертів	$\leq 0,1$
Коефіцієнт стійкості дохідної бази	співвідношення доходів місцевого бюджету до видатків місцевого бюджету	$\geq 0,6$
Показники ефективності місцевого бюджету		
Коефіцієнт дефіцитності місцевого бюджету	співвідношення дефіциту/профіциту місцевого бюджету до загальної суми доходів місцевого бюджету (включаючи трансферти)	≤ 0
Коефіцієнт бюджетної результативності	доходи місцевих бюджетів в розрахунку на одного жителя	↑
Коефіцієнт стабільності дохідної частини бюджету	співвідношення податкових доходів місцевих бюджетів до міжбюджетних трансфертів	$\geq 1,0$

Джерело: складено автором на основі [5, с. 66; 40, с. 49].

АНОТАЦІЯ

Ратушняк Д. В. Вплив бюджетної децентралізації на формування місцевих бюджетів. Рукопис. Дипломна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа та страхування. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2023.

У дипломній бакалаврській роботі розкрито сутність бюджетної децентралізації та її роль у розвитку ефективної економіки, розглянуто процес реформи децентралізації в Україні, проаналізовано місцеві бюджети, зокрема їхні доходи, оцінено стан міського бюджету Дунаєвецької об'єднаної територіальної громади після впровадження децентралізаційної реформи. Досліджено можливість застосування зарубіжного досвіду в децентралізації, та необхідність подальшого розвитку реформи в умовах воєнного стану в Україні.

Ключові слова: бюджетна децентралізація, місцеве самоврядування, об'єднана територіальна громада, надходження, податкові надходження, місцевий бюджет, джерела доходів місцевих бюджетів.

SUMMARY

Ratushniak D.V. Influence of budget decentralization on the formation of local budgets. Manuscript. Diploma thesis for the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 072 - Finance, banking, and insurance. Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2023.

The bachelor's thesis reveals the essence of budgetary decentralization and its role in the development of an efficient economy, examines the process of decentralization reform in Ukraine, analyzes local budgets, in particular their revenues, assesses the state of the city budget of the united territorial community of Dunaivtsi city after the implementation of decentralization reform. In explored the possibility of applying foreign experience in decentralization, and the need for further development of the reform in the context of martial law in Ukraine.

Key words: fiscal decentralization, local self-government, united territorial community, revenues, tax revenues, local budget, sources of local budget revenues.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання чужих ідей, результатів і текстів наукових досліджень мають посилання на відповідне джерело.

_____ Д. В. Ратушняк